

THE LETTERS OF SÜNBÜLZÂDE VEHBÎ¹

Sünbülzâde Vehbî'nin Mektupları

H. İbrahim HAKSEVER²

Bahir SELÇUK³

Mesut ALGÜL⁴

Abstract

One of the poets of 18. century Sünbülzâde Vehbî of Kahramanmaraş is best known by his Persian and Arabic poetical dictionaries. Other than his Divan, one of his works is Münşeât which we don't have the whole of it. Only a few of the letters in his Münşeât –which was said it was lost in a fire- are recorded in various works. Totally 12 letters of the poet in his Divân, Letâif-i İnşâ and Münşeât-ı Aziziye were found and examined by us. It is possible to get some information about life of Vehbi in these proses which were recorded with the names: Tezkire, Arıza, Kâime, Mektûb. Some of his letters are short, express a situation and have the character of tezkire and some of them are long and have literary content. Vehbi, who wrote almost all of his letters for the elders of the state, used dense and pompous language in his letters. The ironic language he used in some of his letters reveals Vehbi's ability in satire. The short poems by various poets, idioms and expressions in the letters show the literary character of the texts. In this work it will be talked about the contents of the letters, examples will be given about their style, some proses of his work which is known as lost will be presented and will be brought to light.

Keywords: Sünbülzâde Vehbî, letters, munshaat, trancription, analysis.

Öz

18. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Kahramanmaraşlı Sünbülzâde Vehbî, daha çok Arapça, Farsça manzum sözlükleriyle tanınır. Sünbülzâde Vehbî'nin Divân, Lutfiyye-i Vehbî, Tuhfe-i Vehbî, Nuhbe-i Vehbî ve Şevk-engiz adlı eserleri vardır. Kaynaklarda Vehbî'nin Münşeât adlı bir eserinden bahsedilse de bir yangında yok olduğu söylenen eserinden günümüze çok az mektup kalmıştır. Vehbî, eşsiz bir eser olarak belirttiği Münşeât'ını, uzun bir zaman aralığında kaleme aldığı ve bunun bir yangında yok olduğunu Divân'ında dile getirmektedir. Şairin İstanbul Nadir Eserler Kütüphanesinde yer alan Divân'ının nüshasında 7, Letâif-i İnşâ'da 4 ve Münşeât-ı Aziziye'de 1 olmak üzere toplam on iki mektubu tespit edilmiştir. "Tezkire, arıza, kâime, mektûb" adlarıyla kayıtlı bu inşa metinlerinde Vehbî'nin hayatına dair bazı bilgiler elde etmek mümkündür. Kimisi kısa ve durum

¹ Bu makale, 22 Eylül 2017'de Kahramanmaraş'ta düzenlenen "Uluslararası Sultânü's-şuarâ Sünbülzâde Vehbî Efendi Sempozyumu"nda sunulan Sünbülzâde Vehbî'nin İnşâ Tarzı Yazıları (Bahir SELÇUK-Mesut ALGÜL) ile Sünbülzâde Vehbî'nin Mektupları (H. İbrahim HAKSEVER) adlı bildirilerin genişletilip birleştirilmiş şeklidir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları. h.haksever@hotmail.com

³ Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsani ve sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bahirselcuk@gmail.com

⁴ Öğr. Gör., Hakkari Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölüm Başkanlığı, 47mstalg@gmail.com

bildiren tezkire yazıları mahiyetindeki mektupların içinde, uzun ve edebî muhtevaya sahip olanlar da vardır. Mektuplarda çeşitli şairlere ait kısa manzumelerin, deyim ve söz kalıplarının yer alması, metinlerin edebî niteliğini ve Vehbî'nin nesir alanındaki başarısını göstermektedir. Mektuplarının hemen tamamına yakını devlet büyükleri için kaleme alan Vehbî, bu mektuplarında ağır ve ağdalı bir dil kullanmıştır. Bazı mektuplarında kullandığı ironik dil Vehbî'nin hiciv alanındaki kabiliyetini de gözler önüne sermektedir. Çalışma kapsamında Vehbî'nin tespit edilebilen on iki mektubunun çevriyazıları verilmiş; muhteva, dil ve üslup özellikleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sünbülzâde Vehbî, mektup, münşeât, çevriyazı, inceleme.

Giriş

Maraş'ta doğan ve eğitimine burada başlayan Sünbülzade Vehbî, daha sonra İstanbul'a gider; devrin ileri gelenlerine kaside ve tarihler yazarak şöhret bulur. Müderrislik, nâiblik, kadılık ve elçilik görevlerinde bulunur. Şikâyetler üzerine iki defa görevden azledilir. Daha sonra affedilerek göreve getirilir. Vehbî, 14 Rebiülevvel 1224 (29 Nisan 1809) yılında vefat eder (Beyzadeoğlu, 1993: 7-13; Kuru, 2010:140).

Dönemin önemli devlet ve sanat adamları arasında yer alan Vehbî, şiirdeki kudretinden dolayı Koca Ragıp Paşa'nın himaye ettiği şairler arasına girmiş; (Banarlı, 1983:782) inşâ (Devellioğlu, 2012:507; Gültekin, 2015: 244)⁵ sahasındaki başarısından dolayı da hâcegânlık rütbesi almış, mühimme yazıcılığı yapmıştır. Divan sahibi bir şair olan Sünbülzâde Vehbî'nin *Lutfiyye*, *Şevk-engiz* adlı mesnevileri ve manzum biçimde kaleme aldığı *Tuhfe* ve *Nuhbe* adlı sözlükleri vardır. Kaynaklarda Sünbülzâde Vehbî'nin bir münşeâtından (Akbayar, 1996:1656) bahsedilse de bu münşeât, kendisinin de bir mesnevisinde ifade ettiği üzere bir yangında yok olmuştur.

Husûsâ Münşe'ât-ı bî-bahâne
Müsellem dürr-i mensûr-ı yegâne

Ki icâd eylemişdim çok zamânda
Yanıp bir anda kalmadı cihânda (Yenikale, 2012: 68)

Vehbî'nin münşeâtından bazı inşâ örnekleri *Letâif-i İnşâ*, *Münşeât-ı Azîziyye* gibi münşeât mecmualarında ve kendisine ait bir divan nüshasında (İ.Ü Ktp. TY. 433) yer almaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Vehbî'nin kendisine ait bir divan nüshasında 7, Refik Tevfik'in *Letâif-i İnşâ*'sının I. cildinde 2, II. cildinde 2, *Münşeât-ı Azîziyye*'de'de 1 adet olmak üzere toplam 12 mektubu bulunmaktadır.

Yazdığı şiirlerle Reisü's-Şâirân unvanını alan Vehbî, döneminin meşhur şairlerindedir. Tezkirelerde kendisi hakkında verilen bilgilerin yanı sıra, farklı şairler tanıtılırken de adından bahsedilmesi⁶ vefatından sonra da şöhretinin devam ettiğini gösterir. Vehbî'nin bilinen 6 eseri vardır.

⁵ Sözlükte “yapma, yapıma, vücuda getirme, kaleme alma, nesir yazı, mektup yazma, güzel nesir yazma veya güzel yazılmış nesir” anlamları verilen inşâ, terim olarak da “belirli kurallara uyularak mektup yazma işi, mektup yazma üslubu ve sözü belâgate uygun söyleme sanatı” anlamına gelir (Devellioğlu, 2012); (Gültekin, 2015:244).

⁶ Meselâ Arif Hikmet'in *Tezkire-i Şu'arâ*'sında Abdülbâkî Efendi, Hayri, Zülâlî, Surûri gibi şairler tanıtılırken Sünbülzâde Vehbî'den bahsedilir. Diğer örnekler için Esad Mehmed Efendi'nin *Bağçe-i*

Divan

Vehbî'nin, Sâdî'nin *Gülîstan*'ına atıfla *Sünbülîstân* adını verdiği divanında 5732 beyit bulunmaktadır. Divanında Türkçe şiirlerin yanı sıra Arapça 3 na't, 5 kaside, 2 gazel, 7 müfred bulunmaktadır. Farsça divançesinde ise 3 kaside, 1 mesnevi, 1 tahmis, 56 gazel, 34 kıt'a ve 3 müfred yer almaktadır (Beyzadeoğlu, 1993: 50). Bunlar, şairin Arap ve Fars dillerine hâkimiyetini göstermek bakımından önemlidir. Banarlı, Vehbî'nin şiirlerinin nazirecilikten öteye geçemediği, bu nedenle şairin mesnevileriyle şöhret bulduğu kanaatindedir (Banarlı, 1983: 782).

Lutfiyye-i Vehbî

Vehbî'nin oğlu Lutfullah için yazdığı nasihat içerikli bir mesnevidir. Nâbî'nin Hayriyye'sine nazire olarak yazılmıştır (Banarlı, 1983: 782).

Tuhfe-i Vehbî

Vehbî'nin İran seferi dönüşü kaleme aldığı Farsça-Türkçe manzum bir lügattir. Yaklaşık 800 beyitten oluşan bu lügatte takriben 2500 kelimenin anlamı verilmiştir. Eser birçok kez basılmış ve şerh edilmiştir (Beyzadeoğlu, 1993: 54-55).

Nuhbe-i Vehbî

Vehbî'nin 1214/1799 yılında kaleme aldığı Arapça-Türkçe manzum bir sözlüktür. Tuhfe'den daha hacimli olan bu eser birçok kez basılmış ve Cumhuriyet dönemine kadar mekteplerde okutulmuştur. Eser üzerinde iki ayrı şerh bulunmaktadır (Kuru, 2010: 141).

Şevk-engîz

Biri erkeklere, diğeri kadınlara düşkün iki kişi arasında geçen mesnevi tarzında yazılmış bir münazaradır. Müstehcen beyitlerin yer aldığı eserde kahramanlar bir şeyhe sığınır ve kötü ahlaklarından kurtularak ilâhî aşka yönelirler. Eserin tamamı 779 beyittir (Beyzadeoğlu, 1993: 56).

Münşeât

Bir yangında kül olan eserin bazı parçalarına şairin divanın bir nüshasında, Letâif-i İnşâ ve Münşeât-ı Azîziyye'de rastlanmaktadır. (Kuru, 2010: 141).

A. Mektupların Yer Aldığı Mecmua ve Divan Nüshaları**a. Refîk Tevfik, Letâif-i İnşâ, C.I, 1281.**

İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar, İstanbul : [Tercüman-ı Ahvâl Matbaası], 5 Ramazan 1281/1 Şubat 1865, Fiziksel Nitelik: c. 1 ([4], 133, [2] s.); 16x10 cm. Kitabın baş tarafındaki ilave sayfalarda eserin "Fihrist"i vardır. Sondaki ilave sayfalarda ise "Hata-Savab Cedveli" vardır.

1-Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin bir mansıbdâ asâlet niyâzıyla Re'is Efendi'ye ıstılâh-ı nahv üzere yazdığı 'arîza'dır. (s.73-74)

Safâ-Endûz, Fatîm Efendi'nin *Hâtîmetü'l-Eş'âr*, Nail Tuman'ın *Tuhfe-i Nailî*, Şefkat'in *Tezkire-i Şu'arâ* adlı eserlerine bakılabilir.

7 Küçükten büyüğe, üst makama takdim edilen yazı, muhtıra anlamına gelmektedir (Gültekin, 2015: 307).

2-Müşârün ileyhın sınıf-ı kalemiyyeden yine tarık-i kazâya 'avdet istid'asıyla Şeyhü'l-İslâm Merhum Vassâf 'Abdullâh Efendi-zâde Es'ad Efendi'ye takdim etdiği 'arızanın sûretidir. (s.75-80)

b. Refik Tevfik, Letâif-i İnşâ, C. II, 1282.

1-Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin Boğdan'dan Baklavacı Kebir-nâm cerrâr-ı meşhûr ile yazdığı mektûbun sûretidir. (s.46-59)

2-Müşârün ileyhın tarık-i kâzâdan tarık-i kalemiyyeye nakli için irâde sünûhunda re'is efendiye tahrîr etdiği tezkire ki Muhsin-zâdenin evvelki sadâreti ve 'Osmân Efendi'nin riyâseti vaktinde dahi h'âce olması murâd olundukda bu vechile def' edip fakat ba'de müddet-i vâfire tarık-i mezkûra girmiştir. (s.60-69)

c. Münşeat-ı Azîziyye (1284)

İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar, İstanbul: [Vezir Hanı Matbaası], Gurre-i Zilhicce 1284/25 Mart 1868, Fiziksel Nitelik : [2], 156 s.; 23x15 cm. Kitabın baş tarafındaki ilave sayfalarda eserin "Fihrist"i vardır. Eser "Habname-i Veysi" isimli eser ile birlikte basılmıştır.

1- Şâ'ir-i edib sühanver-i lebib Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin mektûb-ı latifi. (s.21-22)

d. Divan Nüşası (İ.Ü Ktp. TY. 433)

1-Başlıksız (167b-169b),

2-Ser-kahveci-i Şehriyârî Rüstem Ağa'ya tahrîr eylediği tezkire⁸dir (169b-170b),

3-Enderûn-ı hümâyûn ağavâtından Tayfur Beg'e yazılan tezkire (170b-171a),

4-Ba'zı kasâyid ü tevârih tebyiz etdirdiği Ta'lik-nüvis Hayrî Efendi'ye yazdığı tezkire (171a-171b),

5-Takdim-i divân mukâbelesinde taraf-ı cihândâriden ihsân buyurulan boğça vü 'atiyye-i hümâyûnun vürûdu teşekkürünü hâvi Rüstem Ağa'ya yazdığı tezkiredir (171b-172b),

6-Rikâb-ı hümâyûna tahrîr ü takdim eylediği 'arz-ı hâl⁹ (172b-175a),

7-Enderûn-ı hümâyûn ağavâtından Tayfur Bege tahrîr eylediği 'arıza sûretidir (175a-176a).

B. Mektupların İçerikleri

a. Refik Tevfik, Letâif-i İnşâ, C.I, 1281.

1-Sünbül-Zâde Vehbî Efendi'nin bir mansıbdâ asâlet niyâzıyla Re'is Efendi'ye istilâh-ı nahv üzere yazdığı 'arızadır. (s.73-74)

Vehbî Efendi'nin hâcegânlıkta "kâğıd-ı birün vekâleti"nde çalışmış olduğunu öğrendiğimiz bu mektupta Vehbî, reisülküttaba nahiv terimlerini sanatlı bir dille kullanarak istekte bulunmaktadır.

⁸ Aynı şehirdeki resmî daireler veya kişiler arasında haberleşme amacıyla yazılmış belgelerdir (Gültekin, 2015: 304).

⁹ Devlet görevlilerinin herhangi bir konu hakkında üst makamlara bilgi vermek amacıyla yazdıkları yazılardır (Gültekin, 2015: 307).

2-Müşârün ileyhın sınıf-ı kalemiyyeden yine tarîk-i kazâya 'avdet istid'âsıyla Şeyhü'l-İslâm Merhum Vassâf 'Abdullâh Efendi-zâde Es'ad Efendi'ye takdim etdiği 'arızanın sûretidir. (s.75-80)

Vehbî, Şeyhülislam Vassâf 'Abdullâh Efendi-zâde Es'ad Efendi'ye yazmış olduğu bu mektupta kalemiyedeki görevinden ayrılıp tekrar kadılık makamına dönme isteğini arz etmiştir. Şairin Arapça, Farsça ve Türkçe şiir parçaları, çeşitli ibareler ve edebî sanatlarla zenginlik kattığı mektup nükteli bir üslupla yazılmıştır.

b. Refik Tevfik, Letâif-i İnşâ, C. II, 1282.

1-Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin Boğdan'dan Baklavacı Kebîr-nâm cerrâr-ı meşhûr ile yazdığı mektûbun sûretidir. (s.46-59)

Bu mektup Vehbî'nin son derece edebî bir dille kaleme aldığı mizahî bir inşa metnidir. Kaime adıyla nitelediği bu mektubu makam sahibi bir yetkiliye yazmış, mizahî bir üslupla tasvir ettiği obur bir ceri hocanın görgüsüzlüğünü, tavrı ve davranışlarını ironik bir üslupla kaleme almıştır. Vehbî, Boğdan bölgesinin Yaş kasabasında bulunurken, bir ramazan günü Voyvoda'dan bir kaime getiren gezgin ve yemeğe düşkün bir hoca, zoraki misafirleri olmuş, seyahat maceralarını kendilerine anlatarak onları güldürmüştür. Vehbî bu "sevimsiz" hocanın hâlini, yemek yiyişini teşbihlerle ve alaycı bir dille aktarır. Hakarete varan benzetmelerle ve daha çok yemek ile ilişkilendirerek onun kişiliğini tasvir eder.

Mektubunu tamamen zahid tipli hoca ve yemek üzerine bina eden Vehbî, sonunda bu kişinin, memnun edilmiş bir hâlde "hevâiyat ve menhiyyâtı mebzûl olmayan" bir beldeye yolcu edilmesini ve kaimiyi yazdığı makam sahibinden teveccühler beklediğini yazıp mektubunu bitirmiştir.

Bu hocayla yemek ve maişet üzerine konuşma ve tartışmalarını uzunca yazan Vehbî, metninde hem bu kişinin kendi masumluğunu ifade edişini, hem de buna verilen cevabı ironik bir üslupla ve temsiller üzerinden verir. Bu hocanın belirtilen en bariz vasfı oburluğu ve davranışıyla insanlar tarafından sevilmemesidir. İlk iftarını yerken bir sonrakinin hesabını yapması Vehbî'nin yerdiği bir başka husustur.

Vehbî bu kişiyi tasvir ederken ona söylediği kendi manzumeleri de mizah yüküldür. Tenkit ettiği ceri hocayı "ham sofı" olarak gördüğü için hakkında hep olumsuz ifadeleri sıralar. "Degül kürsiye vâ'iz arşa çıksan âdem olmazsın" mısraını da yine onun için zikreder.

2-Müşârün ileyhın tarîk-i kâzâdan tarîk-i kalemiyyeye nakli için irâde sünühunda re'is efendiye tahrîr etdiği tezkire ki Muhsin-zâdenin evvelki sadâreti ve 'Osmân Efendi'nin riyâseti vaktinde dahi hâce olması murâd olundukda bu vechile def' edip fakat ba'de müddet-i vâfire tarîk-i mezkûra girmişdir. (s.60-69)

Vehbî, Muhsin-zade ve Osman Efendilerin zamanında da haâce olması istendiğinde bunu geri çevirmiş fakat daha sonra yine bu mesleğe geçmiştir. Görevde bulunmadığı dönemde yazdığı anlaşılan bu mektubunda ilk başta üç Türkçe, bir Farsça beyit ile kendi kanaatkâr halini belirtip hüşe-çini (başak toplayan) benzetmesiyle yeni bir görev beklediğini ifade etmiştir. Reisülkütuba bağlılığını güzel cümlelerle (nazım-nesir) yazıp kendisine lütfedilen bu görevi minnetle kabul etmiş ve şükranlarını sunmuş; bazı Arapça tabirler de kullanarak, edebinden susması gerektiğini belirtmiştir. Vehbî, bir zamanlar "en üstün ibadet ve büyüklerin âdeti" olan kadılık mesleğinin zaman içinde değersizleştiğini, gereği ile amel edilmeyen mahkeme hücceti gibi hükümlerinin batıl hâle

geldiğini yazmıştır. O, kadıların maişet zorluğu çektiklerini ama tembel ve cahil olduklarını, bazı kötü huy ve davranışlarının olduğunu ve rüşvete bulaştıklarını yazar. “Kadılar cehennemdedir” sözüne atıfla dünya ve ahirette hüsrana uğrayacakları bellidir diyerek, kanaatini, hüsrandan bahseden ayetlerin desteğiyle ortaya koyar.

Vehbi görev alacağı hâcelik mesleğinin mahiyetini ve inceliklerini bilmediğini, ancak “*hâce-i dakîka-dân*” Nabî'nin kanaatine göre tercih edilebileceğini belirtir. Fakat “*Cihânda mücib-i rif'at Efendi himmetidür*” sözüne göre, bu meslekte itibar kazanmanın da koruyucu bir velinimetin himmetine bağlı olduğunu ekler. Yoksa basit şiirler yazarak tekkelerde dalkavukluk gösterisinde bulunma çabası ile zifaf kasidesi, sünnet tarihi gibi manzumeler kaleme alıp kıskançların alaylarına maruz kalınacağı açıktır. Vehbi çok şükür kendisi için böyle bir mahzurun söz konusu edilemeyeceğini, kendi velinimetinin çok lütüfkâr olduğunu yazmıştır.

Vehbi bir takım süslü cümlelerle değerinin bilinmesini ve kendine sahip çıkılmasını, mensuplarını eleştirmesine rağmen ya kadılık mesleğinde tutulup rütbesinin yükseltilmesini veya hâcegan zümresine alınmasını saygılı cümlelerle yazıp mektubunu bitirmiştir. Bu mektupta Vehbi kendisinin veya başka şairlerin manzumelerini kullanmış, Arapça tabirlere yer vermiş, ayet alıntılarını yapmış, meramını edebî üslûpla aktarmaya çalışmıştır.

Vehbi, ehil olmadığı hâlde görevlere talip olan kimseleri fizikî görünüşleri üzerinden de kınar ve onları (makam sevgisiyle kanat çırpın yaşlı tavuk, zillet toprağına düşmüş, Horasan dükkânlarında üzüntü ile oturan, yazacakları zifaf kasidesi ve hitan tarihi ile ihsan bekleyen konik kavuklu, tekkelerde sözde zikir ile meşgul olan, Maveraünnehir'den yeni gelmiş, arkası bakır paralı) gibi benzetmelerle ifade etmesi mizah yüklüdür.

Vehbi kendi hakkının verilmesini ve layık olduğu dereceyi Münif adlı şairle kendini kıyaslayarak beklediğini belirtir.

Yetkililere sunulacak arzuhâllerin ve manzumelerinin, isteklere kavuşmada etkisinin olduğunu belirten Vehbi, azad edilse de bağlı olduğu kapıdan ayrılmayacağı anlamında da şu beyti yazmıştır:

*Hamdü li'llâh bir Efendiye kul oldum ki eger
Olmam âzâd beni itkile itse tahyîr (s.61)*

Vehbi meramını iletebilmek için üst makama nasıl ve ne zaman başvurulacağını bildiğini de söyler ve hâcegânlık görevini beklediğini muhatabının duygularına da hitap ederek belirtir ve mektubunu bitirir.

Vehbi düşünce ve meramını dile getirirken kalemin gücüne inanır. Bu anlamda Arapça “*Lisânü'l-kalemi entaku min-lisâni'l-ebkem*” (Kalemin dili lal insanın dilinden daha anlattıcıdır) ifadesini yazdığı gibi, bazen de susmanın etkili olacağını düşünmüştür.

c. Münşeât-ı Azîziyye (1284)

1- Şâ'ir-i edîb sühanver-i lebîb Sünbül-zâde Vehbî Efendi'nin mektûb-ı latîfi. (s.21-22)

Vehbi, muhatabının hâl hatırını sorduktan sonra girmekte olan ramazan ayını tebrik etmiş ve kendisine dua ile meşgul olduğunu yazmış. Allah, namaz ve orucunuzu kabul etsin; bütün vakitlerinizi bereketli, mesut kılsın ve sizleri bayrama eriştirsün diye

eklemiştir. Ramazan ayının düşünbe (Pazartesi) günü gireceği duyulunca evvelâ “felekden bir gün kapmak” ve aralarındaki dostluk gereğince hâlini sormak için bu “şukka”yı yazdığını belirtmiş. Gerçekte salı günü Ramazan hilali görülünce, bayram namazının çarşamba günü edileceği hususunu delilleriyle bildirmesini rica ederek, bunun duaya ve sevince sebep olacağını söylemiş ve “*Hak her giceni kadr ide her rüzünü bayram*” diyerek bir manzumesini eklemiştir.

d. Divan Nüshası (İ.Ü Ktp. TY. 433)

1-Başlıksız (167b-169b)

Başlıksız olan bu metin, devlet yetkililerinden birine Vehbi tarafından yazılmış olup edebî nitelikte, bahar tasvirleriyle dolu bir mektuptur. Mektupta muhataptan yardım beklenmiş, gençliğe özlem ifade edilerek evlilik arzusu dile getirilmiştir.

Vehbi, mektubuna “devletlü, inayetlü, velinimetim, efendim” gibi hitaplarla başlayıp dualar etmiş, bahar mevsiminin tasvirini yapmıştır. En güzel mevsim “*a'del-i ezmine*” olan “*mevsim-i letâfet-sirişt*” baharın güzelliğinden, insan ruhunda oluşturduğu etkilerden uzunca bahsetmiştir. “gönül-âteş-mizâc-âfitâb-âşık-şarâb” kavramları çevresinde dönerek, Farsça Arapça, daha çok da Türkçe manzume söyleyerek edebî bir üslup sergilemiştir.

Vehbi, bahar gelince feleklerde ve denizlerde dahi şevk ve ateşin arttığını, insan ruhunda da aşk duygusunun coştüğünü söylemiştir.

Baharda balıkların da güneş ışığına düşkün olduğunu, feleğin de gönlünün yandığını; bu değişikliklerle dört unsurun (ahşicân) havaya ateş saçtığını; yaz sıcaklığında ağzı kurumuş rindlerin o mutedil mevsimi anarak âdeta rahatladığını; lâle zamanı gül yanaklıların, yaz sıcaklığında ise peymanede seyyal buz parçalarının özlemediğini teşbihli-mecazlı, uzun cümlelere dökerek anlatır.

Vehbi yaz mevsiminin ilim ehlini de etkilediğini, bu mevsimde nelerin yenip içildiğini, kendini de hesaba katarak belirtir. Daha sonra kendinden daha açık olarak bahsedip ihtiyaçlı hâlini dile getirir ve daha önce olduğu üzere himmet beklediğini belirtir.

Vehbi belki de çaresizliğinden, gençliğindeki duygulara olan hasretiyle mektubunun sonuna doğru evlilik arzusunu “edep sınırını zorlayarak” belirtir, muhatabından bu konuda yardım bekler;, , muhatabına dua, düşmanlarına beddua edip yazısını bitirir.

2-Ser-kahveci-i Şehriyâri Rüstem Ağa'ya tahrîr eylediği tezkiredir (169b-170b)

Vehbi muhatabına saygılı ifadelerle dualar etmiş; kendi hâlinde (peygüle-nişin) oturuyorken gelen bir tezkire ile çok memnun olduğunu, kendilerine dualar ettiğini belirtmiştir. Kusur ve aczini dile getirip dostlar meclisine dâhil olma arzusunu “*N'olurdu pey-rev olsan zümre-i yârâna düşdükçe*” mısraı ile ifade etmiştir. Haddi olmayarak, sülâsi kaside vezinleriyle, sade mazmunları tekellüfsüz (*câme-i elvân-ı tasannu'âtdan ârî*), mevzûn bir “*târîh-i tâm*” yazıp gönderdiğini, nazmında görülecek “ham tabirleri” lutfuyla örtmesini istemiştir. Göz ucuyla da olsa gözden geçirmesi temennisi ve “*Ol bâbda kemâl-i mürüvvet efendimündür*” saygı cümlesiyle takdim etmiştir.

Kısa mektubun sonuna “*Bende Vehbî-i nâ-tûvân u hakîr peyrev-i beste-tab' u pür-taksîr*” şeklinde adını yazıp 12 Safer 1206 (1791) tarihini de eklemiştir.

3-Enderûn-ı hümâyûn aġavâtından Tayfur Beg'e yazılan tezkire (170b-171a)

Vehbi, mektubuna muhatabına uzun ömür ve saadet duaları ile başlamıştır. Daha sonra, kaleminin nice mazmunlara muvaffak olduğunu ifade etmiş, kendisine Rüstem Aġa'nın mürüvvetnamesi ile birlikte gönderilen tezkirede kendisinden bir "târih-i tâm" yazılmasının istendiğini belirtmiştir. İstenen metnin sülasi vezinlerle ve kısa mısralarla yazılması çok zor olduğundan, süre bitmeden ayıpsız ve çok hünerli olmayan bir tarih olmak üzere "*bil-bedâhe*" hatıra gelen berceste sekiz beyit yazıp muhatabına takdim etmiştir. Vehbi, yazdığı tarihin beğenilmemesi durumunda onu diğer mısralarla beraber yok edeceğini taahhüt ederek yeniden bir tarih inşâd edeceğini söylemektedir. Bu durumu muhatabına bildireceğini de belirterek, yazarsa tekrar incelemesini istemiş; sonunda "*Senâkâr-ı kadîm Vehbî*" imzasıyla yazısını bitirmiştir.

4-Ba'zı kasâyid ü tevârih tebyîz etdirdiği ta'lik-nüvîs Hayri Efendi'ye yazdığı tezkire (171a-171b)

Vehbi birçok yazı işini hâllenden Hayri Efendi'ye "ma'rifetlü oġlum" şeklinde hitap ederek iltifatlı ve dualı ifadelerden sonra, kendisine daha önce çok ibare yazdırdığını ama bunun ise acele yazılması gerektiğini söylemiştir. Vehbi'ye bir akşamüstü haberci gelmiş, getirdiği tezkirede padişahın acele olarak bir târih-i tib istediğini ve seher vaktinde hazır olmasını ferman buyurduğunu yazmış. Kendisi gece uykuyu terk edip bu kaside ile meşgul olduğunu, her mısraının mücevher tarih¹⁰ ve manalı olduğunu eklemiştir. Zaten yazdığı bütün tarihlerin padişahça beğenildiğini ve kendisini söyletmeyi murad ettiğini şükr ederek kaydetmiştir. Padişahın i'cazlı metin istediğini, gönderdiği bu "mu'ciz" metnin bütün mısralarının mücevher olduğunu, muhatabının ona göre temize çekmesini istemiştir. "*Senâkâr-ı bî-merâ*" imzasıyla yazıyı bitirmiştir.

5-Takdîm-i dîvân mukâbelesinde taraf-ı cihândârîden ihsân buyurulan boġça ve 'atiyye-i hümâyûnun vürûdu teşekkürünü hâvî Rüstem Aġa'ya yazdığı tezkiredir. (171b-172b)

Vehbi, Padişah canibinden kendisine gönderilen hediyeye karşı minnet duyarak, sultanın ömrünün devamına, bütün günlerinin kadir gecesi ve bayram gibi olmasına dualar etmiş; "*ber-dâšte-i ahkar-ı abidleridür ki*" deyip bu metni takdim ettiğini yazmıştır. Padişahın ihsan ettiği çok nimetlere eriştiğini yazmıştır. En son kendisine Kadri Efendi aracılığıyla, "padişahın vücuduna dokunmuş nurlu ıtırılı" bir bohça gönderilmiş. Vehbi çok sevinip bunu yüzüne gözüne sürmüş ve sevincini bir beyitle ifade etmiştir.

Buna mukabil üzerine borç olan dualara devam ile kendisine karşı hep tatlı dilli (azbû'l-lisân) olduğunu yazıp yazısındaki kusurlarının bağışlanmasını istemiştir.

6-Rikâb-ı hümâyuna tahrîr ü takdîm eylediği 'arz-ı hâl (172b-175a)

Vehbi'nin Sultan 3. Selim'e yönelik bu arz-ı hâlî içine düştüğü sıkıntılardan kurtulma isteğini içermektedir. Önceki padişah zamanındaki hâlini, daha sonra yaşadıklarını ve başına gelen meseleleri çözmesi için yakınlık hissettiği Sultan'a başvurmuştur. Padişahlık makamına yönelik bazı dualar ve düşmanlarına da beddua ettikten sonra arzusunu özetle şöyle anlatmıştır. Padişah 3. Selim'in babası sultan 3. Mustafa'nın bilgili ve marifetli insanlara (*erbab-ı daniş ü ma'ârif*) itibar ettiğini, daha önce kendisini bir sefer esnasında kadılıktan Zümre-i Hâcegân-ı Divana dâhil ettiğini, özellikle Mühimme tahriratında istihdam ile yedi sene çok nimete mazhar olarak akranlarına tercih ettiğini belirtmiş; sonra amcası merhumun (İ. Abdülhamid) kendisini İran sefaretine tayin ile Şiraz'a

¹⁰ Ebced hesabında yalnız noktalı harflerle düşürülen tarih.

gönderdiğini, o tarafta “*ber-vefk-ı rızâ edâ-yı hizmet*” ettiğini; oradan avdetinde yaşlılığı ve ihtiyarlığı sebebiyle “*istirhâm ve istid’â-yı âcizâne*”sine bağlı olarak ilk görevi olan kadılığa “*merhameten ve inayeten*” üç rütbe üstten tekrar başlatıldığını yazmış. Sonra Rodos Kadılığına geçecek iken “*mâye-i fesâd-ı cihân*” olan Şahin Giray o canibe sürülmüş, fakat mübaşiranın hatasıyla firar etmiş ve Fransız konsolosluğuna sığınmış. Kendisinin devlet hizmeti bilindiğinden, amcası onu bulunduğu mansıbdan üst makam olan Silistre naibliğine ve ordu-yı hümayun kadılığı niyabetine hatt-ı hümayunla tayin etmiş. Buradaki hizmeti beğenildiğinden, oradan da Zağra-i Atik mansıbına verilen söz üzerine tayin edilmiş. Oranın ise etrafı Şahin Giray’ın akrabaları olan Sultan Cengiz’in sülalesiyle dolu olduğundan, onların kendisine kinle baktıklarını, onların hile ve zararlarından kaçınarak kendini koruduğunu söyleyen Vehbi, eşkıya ile uğraşırken bu esnada tahta mevcut padişah geçince kadılık görevi için hatt-ı hümayun geldiğini, buna imtisalen göreve başladığını, kendilerine dua ve övgüyle meşgul olduğunu yazmıştır. Vehbi, o civardaki Selatin-i Cengiziyye müteallikatından eşkıya ile mücadeleye başladığını, onların akrabalarından olan kişilerin sadece Cengiz hanedanına hizmet ile Şahin Giray’ın intikamını almak için eşkıya ve Tatar mirzaları ile mahkemeyi ve evini bastıklarını belirtmiştir. Vehbi, eşkıya baskınında evinin yağmalandığını, iyalini dövüp yaraladıklarını, götürüp hapsedtiklerini; naib ve kethüdasına 45 gün eziyet ettiklerini, bu durumu Kaymakam Paşa’ya haber verince Edirne’den Bostancıbaşı’nın gönderdiği birkaç yüz bostancı ile gelip kendisini kurtardığını yazmıştır. Durumun ordu-yı hümayun tarafından öğrenilmesi üzerine sorumluların yakalanması için “*emr-i âli*” varid olmuşsa da, sadece Hüsmen adlı çetebaşının alınıp diğerlerine dokunulmadığını belirtmiştir. Çetebaşı da ordu içindeki Cengiz taraftarlarına sığınmış, sadrazamın müdahalesiyle alınıp sorgulanmış, cezası infaz edilecekken sadrazam ölmüş ve infaz durmuştur. Vehbi mağduriyetini, “*ömür sermayesi olan mansıbının*” heder olduğunu, kendi saltanatında bu fiillere cür’et edenlerintasarraf ettikleri bazı timarların olduğunu hünkâra arz edip, baskıncıların yargılanmasına dair padişahıtan yalvaran bir üslupla hatt-ı hümayun talep ederek arz-ı hâlini bitirmiştir.

7-Enderûn-ı hümayûn ağavâtından Tayfûr Beg’e tahrîr eylediği ‘arîza sûretidir (175a-176a)

Vehbi, “benim marifetli oğlum sultanım hazretleri” diye hitap ettiği muhatabına, gönderdiği tezkireyi okuduğunu söyleyip, istenilen 20 adet “*tevârih-i mütenevvia*”yı kaleme alacağını, “*hemân gaybî feyizlerin kalbine sünüh*” etmesini beklediğini belirtmiştir. Zağra-i Atik’te iken ma’hut kavmin yakınlarından birkaç kişi Şahin Giray’ın intikamını almak fikri ile kendisine suikast ile mahkemeye hücum ettiğini, mallarını yağmaladığını, canını kurtarmak için ordu-yı hümayun ricaline bunların güldürücü hallerini anlatan latifeli yazılar yolladığını belirtmiştir. Lakin bu yazıların müsveddeleri kaybolmuştur. Hatta o zaman üst makama takdim etmek için Münif merhumun tahmisine nazire yazıp evveline 40-50 beyitlik bir kaside inşad etmiş ve edep gereği Padişahlık makamına değil, oğlu gibi gördüğü Tayfur Bey’e göndermiştir.

Vehbi yazdıklarının hezl olmadığını, diğer yazılarının da nüshalarının kalmadığını ve bunun hünkâra tebliğini rica ile “*Senâkâr-ı bi-merâ*” imzasıyla mektubunu bitirmiştir.

C. Mektupların Dil ve Üslubu

Başlık ve muhtevalarını verdiğimiz mektuplardan anlaşıldığı üzere Vehbî, münşiyâne bir dil ve üslup kullanmıştır. Muhatabın durumuna göre üst makamlara yazılan mektuplarda resmî ve ciddi bir anlatım hakimken dostlara yazılan mektuplarda nükteli bir anlatım ve mizahi üsluba yer verilmiş hatta bazen müstehcen imalara

başvurulmuştur. Dil, bazı mektuplarda sade iken bazı mektuplarda söz sanatları, zincirleme terkipler ve uzun cümlelerle girift bir hâle bürünmüştür. Arapça ve Farsçaya hâkim olan Vehbî, mektuplarında Türkçe manzumelerin yanında Arapça ve Farsça manzumelere/manzum parçalara, veciz ifadelerle de yer vermiştir. Söz sanatlarından sıkça yararlanan Vehbî, özellikle “teşbih, iktibas, istiare”ye çokça başvurmuş; ayrıntılı tasvirler yapmıştır.

Vehbî, “Sünbül-zâde Vehbî Efendi’nin Boğdan’dan Baklavacı Kebir-nâm cerrâr-ı meşhur ile yazdığı mektubun suretidir.” başlıklı mektubu dil, üslup ve muhteva yönüyle oldukça dikkat çekicidir.

Vehbî, Divan şiirinin zahid tipine uygun hocayı rind edasıyla zemmederken tamlamalı, külfetli bir dil kullanmış; Arap belagatinden yararlanmış, çok sayıda Arapça deyim, atasözünü ve tabire yer vermiştir. Ayet ve hadislerden yaptığı alıntılarla, Türkçe, Arapça ve Farsçadan seçtiği kısa manzum-mensur parçalarla, cümlelerindeki nükteli ve mizahi tasvirlerle mektubunu tam bir inşa metni hâline getirmiştir. Bu manzumelerin bir kısmı diğer şairlere, bazıları ise kendine aittir. Çoğunun edebî değeri düşük olmakla birlikte, kimisinde Türkçe kelimeleri –bazı yemek adlarını– Arapça kelime kalıplarına uydurarak mizah yapmıştır.

Mektubunda “baklava” kelimesini Arapça “inne” ile bir araya getirerek “inne baklavaya” şeklinde, “şakşak” ve “kaşık” kelimelerini Arapça mükesser kalıplarla çoğul yaparak “şakaşık-ı kavaşık” şeklinde terkip hâlinde kullanır. Pilav yığınına İslam kubbesine, mideyi mutfağa ve tandıra benzetir. Kendinden “Killetü’l-ekli re’sü külli edviyetin (Az yemek her devanın başıdır), “Ve li’s-serîdi ricâlün” (Tirid yemeğini yiyecek kişiler vardır) şeklinde vecizeler üretir. “tarlakuzu sohbetleri, öküz efendi biraderi, işkenbeden sözler, laklak düşkününü çocuk” gibi teşbihli tamlamalar onun üslubunun malzemeleridir. Vehbî’nin açgözlü cerici hocaya söylediği yemek duası da hayli nüktelidir. Bu ifadelerde de yine Arapça ve Türkçe kelimeler iç içedir: “*el-hamdu li’llâhillezi ce’ale’l-meraka dâfi’an li-merâkı’l-enâm ve’l-kebâbe ke-bâbin li’t-ta’âm ve’l-kabaka müzeyyinen li’t-tabâki izâ vuzı’a tabakan an-tabak ve’l-bâdilcâne devâ’en li-hurâşi’l-cân...*” (Letâif-i İnşâ C.II, s.56).

Yemeğe düşkün ve seferde oruç tutmayan “*şahs-ı garibü’l-heykel*” Baklavacı Şeyh adlı bu hocayı ve yemekleri tasvir ederken Arapça, Türkçe beyitleri/tabirleri kullanır. Yine Türkçe beyitlerle cericiyi ve onun üzerinden zahidleri yerecek ifadeler yazar. Tasvirli uzun cümleler içinde, ayetlerden seçtiği konuyla ilgili kelimeleri de dikkatle kullanır: “...*Şâyed bu misillü “eklen lemmâ”¹¹ ile fesâd-ı mü’deye mübtelâ olur melhûziyle...kûlû veşrebü¹² makâle-i kerimesiyle... bi-vâdin gayri zi-zer’in¹³ tenezzülü ile...*” (s.50-51)

Mektupların girişlerinde saygı, sevgi, övgü ifade eden ifadeler, sanatlı ve ağıdalı bir dille verilir. Mensur metni yeknesaklıktan kurtaran manzum parçalar, çeşitli ibare ve sözler, çoğu zaman uzun cümlelerin bir ögesi şeklinde metinde yer alır.

“*Devletlü, inâyetlü, âtfetlü, ifâzatlü, veliyyü’n-ni’am, menba’u’l-himem ve’l-kerem efendim, hemâre vâcibü’z-zât-ı mücibü’z-zevât, âb-ı rûy-ı gülşen-i devlet ü ikbâl olan zât-ı mehâmid-sifâtların, ömr-i mezîd vicâh-ı vecih-i mürîd ile târem-sâz-ı vakâr u sa’âdât ve zülâl-i salsâl-i hoş-güvâr-ı ‘ayn-ı inâyetlerin zâ’ika-i dil-teşnegân-ı bevâdi-i vâdi-i emânîye ‘azb-i fûrât eylemek, seyl-âb-ı firâvân-ı revân da’avâtı isâle-i deryâ-yı nûr-ı icâbât-ı kâdi’l-hâcât*

¹¹ “Haram helal demeden mirası yiyorsunuz.” Fecr 89/19.

¹² “Yiyiniz içiniz” Hakka 69/24.

¹³ “Ziraat yapılmayan bir vâdi” İbrahim 14/37.

kılındığı mecârîde ma'rûz-ı sır-âb-ı rûd-ı musaffâ ve revd-i a'tâf-ı bî-gâyâtlarıdır ki (Beyt Li-Münşi'hi)

Açılır gonçe-i dil fasl-ı bahâr oldukça
Sinede gül gibi bir lâle-izâr oldukça

küşâyışince a'del-i ezmine olan mevsim-i vesim-i ürdibehişt-i letâfet-sirişt gülzâr-ı âlemi behişt-ender-behişt belki reşgin-sâz-ı çâr-bâğ u heşt-behişt itmişiken... (İ.Ü Ktp. TY. 433; 167b-168a).

Meramın az ve öz olarak dile getirildiği bir mektup:

Ba'zı Kasâyid ü Tevârih Tebyîz Etdirdiği Ta'lîk-nüvis Hayri Efendi'ye Yazdığı Tezkire

Benüm fütüvvetlü ma'rifetlü oğlum sultânım, “Ey âşık-ı mihnet-zede buldukça bunarsın” dediği gibi eğerçi biz dahi ateh-i pîrâne-i ta'cizi piş-nihâd eyledük lâkin alima'llâh zarûridür ki bu gice ahşama karîb bir 'acele süvârî bostânı mufassal bir tezkire-i behcet-edâ getirip me'âlinde şevketlü kerâmetlü efendimiz mu'ciz olarak diğer târih-i tubb-ı hümâyûn buyururlar ale's-seher hâzır idüp selâmlamaktan evvel isâl olunsun deyü fermân buyurulmuş bu gece hakîriniz h'âb-ı ârâmı terk ile bu kasıdeye meşgûl oldum her mısra'ı mücevher târih ve ma'nâdâr vâkı' oldı. İnşâ'allâh makbûl-i hümâyûn olur zann ederim eğerçi cümle târihlerimiz bi-hamdihî Te'âlâ pesendide-i hümâyûn buyurulmuş lâkin hakîri söylemek merâmları olmağla mu'ciz taleb buyurmuşlar târihe göre bundan mu'ciz olmaz sanırım. Cümle mısra'ları târih-i mücevher olduğunu fehm buyurarak tebyîz buyurmaları mütevakka'dur. Senâkâr-ı bî-merâ Vehbî (İ.Ü Ktp. TY. 433; 171a-171b).

D. Mektupların Çevriyazılı Metni

a. Refik Tevfik, Letâif-i İnşâ, C.I, 1281.

1- [73] Sünbül-Zâde Vehbî Efendinin Bir Manşıbdâ Aşâlet Niyâzıyla Re'îs Efendiye İştlâh-ı Nahz Üzre Yazdığı 'arîzadır

Devletlü 'inâyetlü 'atüfetlü efendim
Bu bende-i nâ-kâmına şefkatlü efendim

Bu kulları mahzâ ta'alluğ-ı irâde-i seniyyeleriyle nâ'il olduğum kâğıd-ı bîrûn vekâletinde el-hâletü hâzihi ke'l-aşîl ve medâr-ı sedd-i ramağ miqdârı vâyedâr-ı şey'-i kalîl olup lâkin ser-i aşîli fer' eden kelime-i cer 'an-ğarîb nez'-i hâfizîyyet-i 'azl ü infikâka münce ve taraf-ı 'âcizâneme 'â'id olacağ şıla-i fevâ'id-i mâdan [74] zarf-ı lağv meşâbesinde tehî-kâse-i hırmân ü tefkîk olmak vâhimesi zamîrde muğarrer ve-helümme cerrâ zarûrî mücib-i irtikâb-ı cerr ve bu cümle ile fi-küllî-hâl kalb-i hâzinim el-muğadder kâ'in-i tesliyyetine zarf-ı müstağar olmağla “alâ cerri [zeylin] leyse yerfe' u re'sehu fe-hel yestağimü'r-ref' 'an-'âmili'l-cer”¹⁴ tağdiriyle aşı-ı bî-fer' mecrûrî câr olan edat-ı kâf-ı teşbîh-i belîğa müte'allîk nükâtda bi'l-istinkâf cârî olduğu üzere işâl [u] hâzî ile lafzen ve ma'nen vekîle muzâf ve hâdd-i zâtında “lâ-mağalle lehu mine'l-i' râb”¹⁵ kabîlinden olan

¹⁴ Çekerken eteğini, kaldırmıyor başını. Cer yaparken uygun düşer mi ref? (Sa'dî-yi Şîrâzî, 2015: 163).

¹⁵ İrabda yeri yoktur.

bende-i efkenderiniñ kâhilü'l-kâf mâlik-i mâlihülyâ-yı kifâf olmasına yek-ḥarf-i himmet-i 'aliyyeleri kâfiye ve mübtelâ olduğu 'illet-i fâkaya bür'ü's-sâ'a-i müsâ'adeleri şâfiye olmak ümniyyesine mebnî "Cerrî sevmem kıyamam da kâle" diye nâ-müsta'mel maḥallinde 'arz-ı hâle cesaret ve merfû'-ı ḥâk-i pây-ı re'fetleri kılınmıştır. Naşb-ı 'ayn-ı ümidim olan 'inâyet-i mâ-lâ-nihâyelerinden mutazarra'dır ki ḥakk u ḥazef ḥarf-ı kâfa taḥrîk-i kefi müsâ'ide ile ke'l-evvel manşib-ı merkûma menşüb ve ḳalb-i müşevveşim hey'et-i istivâya maḳlûb buyurulmak bâbında.¹⁶

Ve Lehu Rahmetu'llâh

(mef'ülü/mefâ'ilü/mefâ'ilü/fe'ülün)

Var dâmen-i Yûsuf gibi bir pâk etek tüt
Ammâ ki şaşın çıkmasın elden anı pek tüt

Ben bu gece niyetliyem ol ḥ'ân-ı vişâle
Zâhid yürü sen şübhe ile rûze-i şek tüt

Ṭuzlu oturur soñra şaşın kıyma kebâba
Ey rind-i mey-âşâm biraz ḥaḳḳ-ı nemek tüt

Ṭutḳun gibi bir lu'b ile aḡyâra tütulma
Bu pendimi ey şüh gerek tütme gerek tüt

Dizgin gelecek yok saña bu 'arşada Vehbî
Esb-i ḳalemiñ sen de 'inânîñ çekerek tüt

2- [75] Müşârün ileyhiñ Snf-ı ḳalemiyyeden yine tarîḳ-i ḳazâya 'avdet istid'âsıyla Şeyhü'l-İslâm Merḥûm Vaşşâf 'Abdullâh Efendî-zâde Es'âd Efendiye taḳdîm etdiği 'arîzanîñ şüretidir.

Ḥazretleri mede'd-duhûr mesned-i 'ulyâlarında 'ömr-i devlet-i ebedî ile sağ ve kâffe-i umûrlarında Ḥızr-ı tevfiḳ-i Rabbânî delil ü sürâḡ ve meşâbih-i ḥânedân-ı iḳbâlleri fetîle-fürüz-ı şad hezâr çerâḡ olmak da'vâtı ḳable külli münâcât merfû'-ı dergâh-ı ḳâḏî'l-ḥâcât kılıldığı zemînde 'arz-ı ḥâl-ı ḳullarıdır ki bu bende-i efkenderleri dâmen-i küh-ı ḳanâ'atde resîde olan sünbül şu'belelerinden olduğum ḥasebiyle (Li-münşî'ihî)

Hıfz-ı âb-ı rüy için dil-teşnelik 'arz etmeyüp'
Eşk ile sîr-âb olur pehnâ-yı sünbülzârımız

sâḥasında ḳalîle ḳanâ'at ve "Ecveru min ḳaḏî Sedûm"¹⁷ gürûhundan olmayıp zümre-i ḳudât-ı cennetden iken "izâ câ'e'l-ḳazâ ḏâḳe'l-fezâ"¹⁸ ḥükmünce

¹⁶ Bu kısım Münşe'ât-ı 'Aziziye'nin 1286/7 Eylül 1869 ve 1292/1875 tarihli matbu nüshalarında bulunmaktadır.

¹⁷ "Sedûm (Sodom) kadısından daha zalim." Lut kavminin yaşadığı altı kasabadan biri olan Sedûm'da haksız kararlarıyla meşhur bir kadı varmış. Mesela, bir gün kendisine iki kişi gelir; biri

Küşe-i mahkeme-i 'adle geçip ey kâdî
Bi-tahakküm olagör hükmi-i kazâya râzî [76]

Her ne hâl ise şağın eyleme tebdil-i tarîk
Nef'-i müstaşbel için olmaya 'ömrün mâzî

mefhûmundan gâfil ve tebeddülât-ı efvâr-ı zamânededen zâhil olup medh ü iğrâ-yı cenâb-ı Nâbîye fîrifte olarak "ez-kazâ lâ-yühşinü'r-rızâ"¹⁹ "Ey h'âce anîñ var ise yaklaştı kazâsı" muhteşâsınca tarîk-i h'âcegân-ı divâniyyeye dâhil olup nâ-meymûnî-i tebdil-i tarîkden nâşî (**Li-münşî'ihî**):

Mişâl-i murğ-ı dâm üftâde başım uğradı derde
Kafes oldu ser-i âzâdeme güyâ Horâsânî

Ümidim şimdi hatm-i h'âcegâna oldu vâ-beste
Budur çün nakş-bendân-ı gamîñ âyîn ü erkânî

Dâhiyyesi hükümünde cilveger olmağla nâ-çâr

Her ki teslim be-fermân-ı kazâ mî-gerded
Ber-sereş ebr-i belâ bâl-i hüma mî-gerded²⁰

rızâgâhında bâ-irâde-i 'aliyye mühimme tahrîrâtına ve terâcim-i esrâr hüdemâtına me'mûren

Destâr-ı çiresiz baña kim eyler i' tibâr
Kitâb içinde her ne kadar çire-dest isem [77]

Ez-baht-ı siyeh nîst gürîz ehl-i rakam-râ
Bî-çâk ki dîd est girîbân-ı qalem-râ²¹

diğerinden bin dirhem alacağı olduğunu iddia eder. Kadı davalıya sorunca, adam, "Evet, doğru söylüyor; ancak ödeme vadem beş yıl sonradır. Bu adamı tutukla ki beş yıl sonra geldiğimde onu rahat bulayım." der. Kadı da bu doğrultuda karar verir. (Mütercim Asım, 2014: 5038).

¹⁸ "Kaza (yani kaderin hükmü) gelince gök kubbe daralır."

¹⁹ "Kazaya hakkıyla rıza göstermez."

²⁰ "Her kim kaderin hükmüne boyun eğerse, başındaki bela bulutları devlet (hüma) kuşunun kanadına döner."

²¹ "Okuryazar takımının kara talihten kaçması mümkün değildir. Kalemin yakasının yırtık olmadığını kim görmüştür."

mü'eddāsınca ceffe'l-ķalem sine ķāk-ı hırmān ve kuvvetü'z-zahırm olmamağla taḥṣıl-i cāh u sāmān 'adımü'l-ımkān olup "mā-edyaķa'l-ıyşe lev-lā füşhatü'l-emel"²² ümıdgāhında taṭvıl-i emel ve tefekkür-i 'amel-i "fe-men ya'mel"²³ üzere

Cevr-i ḥod-rā ber-za' ifān āzmāyed rüzgār
Tiğ-rā āri berā-yı imtiḥān ber-mū zenend²⁴

āzmāyişiyile İnan sefāreti teklif olunduğda izhār-ı 'adem-i iktidār ve bu cānibde istiḥdām için "İşte meydān-ı suḥān gitmeyelim Şirāza" vādilerinde irād-ı a'zār çendān müfid olmayıp bi'l-āḥere şāyed zimnında

Lev kāne fi-şerefi'l-me'vā bülūga münen
Mā-rāḥatü'ş-şemsü yevmen dārete'l ḥamel²⁵

lāmi'ası işrāk eder ḥülyālarıyla ḥ'āh u nā-ḥ'āh "Diyār-ı Mışra değil Kāndahāra dek gideriz" diyerek hemān āvāze-i ma'zürıyyet ile "Zāde fi't-ṭānburi nağmeten uḥrā"²⁶ perdelerinde dāvir-i Revān ü İşfahān ve 'Irāk-ı 'Acemde nihāvend ü 'aşırān şu' belerin güzērān etdikden şoñra [78]

Cihān be-geştem ü derdā ki ḥiç şeḥr u diyār
Ne-yāftem ki fūrüşend baḥt der-bāzār²⁷

esvākında "Gül be-ceyb āmedem ve ḥār be-dāmen reftem"²⁸ ḥārişleriyle ric'at ve bi-'aynihi mu'āvedet olunup bu cānibde daḥı "Çe-rā refit ü çe-rā bāz āmed"²⁹ tecāhül-i ğayr-ı 'ārifānesiyile "Şāfi' i ber-āmed ü küştend"³⁰ cezā-yı Sinimmārīsi der-kār ü 'acemī bulunduğum ecelden "El-helākü fi'ş-şıdķ"³¹ kaẓıyye-i ma'küsesi ḥaḳķımda be-didār olmağla (Li-münşi'ihı)

²² "Beklenti ve umutların bolluğı/genişliğı olmasaydı hayat ne kadar sıkıntılı olurdu!" (et-Tuğrāi el-İsfehāni'nin Lamıyyetü'l-Acem kasidesinden).

²³ "Kim bir iş işlerse"

²⁴ "Felek zorbalığını zayıflar üstünde denemektedir. Evet, keskinliğini sınamak için kılıcı kıla çalarlar."

²⁵ "Eğer bir mekānda bulunmak, beklentilere ulaşma imkānını sağlayacak olsaydı, güneş hamel (koç) burcundan bir gün bile ayrılmazdı." (et-Tuğrāi el-İsfehāni'nin Lamıyyetü'l-Acem kasidesinden)

²⁶ "Tanbura bir makam daha ekledi." (Bela bela üstüne gelme durumunu ifade eder. Türkçede "Tuzu biberi olmak" deyişiyile karşılanabilir.)

²⁷ "Dünyayı dolaştım, maalesef pazarında talihin satıldığı bir ülke, bir şehir görmedim."

²⁸ "Yakamda gül ile geldim, eteğimde diken ile gittim."

²⁹ "Niçin gitti, [mademki gitti], sonra neye geldi?" (Hafız-ı Şirazi, 1985: 229).

³⁰ "Bir aracı/ şefaatchi geldi, onu da öldürdüler."

³¹ "Helaket doğrudur.".

Âh o dervîş-i kâlemler beni dil-rîş etdi

nâlişleriyle dâğ-ber-dâğ-ı ğayret ve “Haze’llezî tereke’l-evhâme hâ’ireten”³² lüccesinde müstağrak-ı hayret olup

Dîdem ü çîdem tamâm âbî vü rengî ne-dâşt
Mîve-i in-çâr-bâğ [u] gevher-i in nüh şadef³³

Mefhûmunu mülâhaza birle “Âdet li-‘ ikrihâ lemîsü”³⁴ mü’eddâsınca mevrûş-ı ebevî olan şarîk-i każâyâ

Ne ise şân-ı devlete şâyân
Yine anı efendim a‘ lemdür

rütbelerinde naql ü i‘ âdem için “Pâdşehsin, etdiğiñ kânûn olur.”

tażarru‘ âtıyla rikâb-ı müstetâb-ı hâzret-i [79] zıllu’llâhîye ref‘ olunan ruķ‘ a-i müstemendânem muhavvel-i sevâniğ-i kerem ü müfevvez-i levâyiğ-i himemleri buyurulmağla

Haze’l-mevhibetü’l-vehhâbi li’l-Vehbî
Hebbe’n-nesîmü’l-münâ min-luţfiküm vehebâ³⁵

şâmesinden istişmâm-ı revâyiğ-i inâyetleri ümniyyesiyle ‘ arz-ı hâle cesâret olundu.

‘ İnâyetkârâ “in-dergeh-i nevmîdî nîst”³⁶ mîşrâ‘ ı nüvişte-i mîşrâ‘ eyn-i bâb-ı merhâmet-me’abları olmağla “Fe-eyyi bâbin ğayre bâbîke ‘ ekra‘ u”³⁷ maķâm-ı ye’inde olup sâ’ireye muhtâc olmam revâ görülmeyüp (**Li-münşi’ihi**)

³² “İşte bu, akılları hayrette bırakan bir durumdur.” (İbnü’r-Ravendî’nin bu mısramın geçtiği manzumenin tamamı şöyledir: “Kem âkılın âkılın a’yet mezâhibuhu / Ve câhilin câhilin telkâhu merzukâ // Haza’llezî tereke’l-evhâme hâ’ireten / Ve sayyara’l-âlîme’n-nihîra zundikâ” : Nice akıllılar vardır ki maişet tarzı onları aciz bırakır. Nice cahil vardır ki onları rızıklara garkolmuş görürsün. İşte bu, akılları hayrette bırakan ve mütebahhir âlimi dinden çıkararak bir durumdur.”

³³ “Bu [dünya] bahçesinin meyvesini ve bu dokuz kat [gök] sadefinin incisini gördüm ve topladım, biri tazelikten, ötekisi renkten yoksundu.”

³⁴ “Lemis eski alışkanlığına döndü.” Kötü alışkanlıklarından bir türlü vazgeçemeyen Lemis adındaki kadın için söylenen bu darb-ı mesel, Türkçede “Huylu huyundan vazgeçmez.” atasözüne eşdeğerdir. (Bkz. El-Meydânî 2010: 8).

³⁵ “Bu, Vahhab [olan Allah’ın] Vehbî’ye bir ihsanıdır. Sizin karşılıksız ihsanınızdan yana umut nesimi esti.”

³⁶ “Bu ümitsizlik kapısı değildir.”

Şeb-nem-i ihsāniña dil-teşneyem āmādeyem
Gül degilsem de efendim ben de Sünbül-zādeyem

niyāz-ı küstāhānesiyle reşahāt-ı şefkatlerine ‘aţşān olan bende-i nā-kāmları

Cūy-bār-ı himmetimdir vāye-i neşv ü nemā
Sünbülistān-ı gāmiñ bī-berg ü bī-sāmānına

hiţāb-ı hayāt-bahşāsı ile ‘an-ķarīb ķādī-i muķdī’l-merām ve ilā-āhiri’l-‘ōmr dergāh-ı ķāđi’l-ħācāta tazarru‘ ile du‘ā-yı beķā-yı ‘ōmr ü devletlerinde istiħdām [80] buyurulmaķ bābında

Luţf u kerem ‘ināyet ü ihsān efendimiñ
Ben de muţf‘im emriñe fermān efendimiñ

b. Refik Tevfik, Letāif-i İnşā, 1282, C. II

1- (46) Sünbül-zāde Vehbī Efendiniñ Boğdandan Baķlavacı Kebīr-nām cerrār-ı meşhūr ile yazdıđı mektūbuñ şüretidir

Hemvāre zāt-ı hayriyyet-āyātları mültecā-yı āmāl ve münācāt ü meyāmin-i himem-i re’fet-
tev’emleri kaffe-i ħācātmendāna māye-i istinād ü mübāhāt olmaķ da‘ vātı merfū‘-ı dergāh-ı Ķāđi’l-
ħācāt kılındığı siyāķında ber-dāşte-i dā‘ī-i ħuşūşiyet-simātlarıdır ki

Yevm-i şek niyyetine şire şıķarken yārān [47]
Şıķboğaz etdi gelip şāhne-yi şehr-i Ramazān

mağzāsı ve meţālī‘-i Vehbiyāneden

Ĥam-ı ebrū-yı nigārı gözedirken yārān
Cünbişe başladı ebrū-yı hilāl-i Ramazān

mü’eddāsı üzere ğurre-i mübāreke-i māh-ı şıyām bām-ı felekden izhār-ı inĥinā ile rüzedārāna ifā-
yı resm-i selām etmele telāķī-i eĥibbā vü iĥtilāt-ı zürefāyı yād ve mecāmī‘-i Ayaşofya ve Sulţān
Meĥmedi tezkār ü irād ederek āyā bu belde-i perĥizkārīde vaĥīden ü ferīden kıyām u şıyām
farīzası nice te’diye vü itmām ve ħuşūşā ifţār-ı ferĥatān-nişānda tek ü تنها ne ğüne tenāvül-i
ta‘ām olunur diyü mütefekkir ü ĥayrān ve bārī zümre-i cerrārden olsun bir söz añlar müselmān-
şüret şāĥş-ı ekül u ĥamül u cehülün cānib-i ğarbiden zühüruna nigerān iken “kevkübün inķazza’s-
sā’ate”³⁸ ircāmiyle ‘Avc İbn ‘Unuķ şüretinde bir şāĥib-i keramet [?] ü müşekkel şāĥş-ı ğarībū’l-
heykel mihman-ĥāne-i ķaşaba-i Yaşa tamlaya düşdüĝünü ve onda mevcūd misāfirān-ı sā’ire

³⁷ “Senin kapından başka hangi kapıyı çalayım?”

³⁸ “[Kiyamet] saat[in]de bir yıldız kayar.” Yıldız kaymasının “rücūmen li-şeyātın” olduğunu ifade eden ayete telmiĥ olabilir (Mülk 67/5).

Olamaz bir hânedede mihmân mihmân üstüne

diyerek izhâr-ı istişkâl ile başına üşdügünü ber-mu' tād-ı (48) hademe-i müsâfirîn 'icâleten ihbâr [?] ve bād-ı ser-i bî-sāmānî olan

Ke-ennehâ kûbbetün şammâ'un kad vudî'at
'Alâ dimāğın hâlâ 'an-ma' deni'l-fehmi³⁹

vezninde kalensüve vü destâr-ı bed pûşîşinden ve recebiyyün-ı şadaka-çinân refâtında cünbîşinden ve'l-hâşıl revîş ü gelişinden cerrâr-ı girân-bâr olduğunu istidlâl eylediklerini iş'âr-ı "ve helümme cerrâ" nice uğhukesini tezkâr etmeleriyle 'acabâ ol yâdigâr-ı rûzgâr ne güne bergüzârdır diyü kesb-i ittilâ'a h'âhişger olmuş iken kûbeyle'l-iftâr râğbetlü Voyvoda-i şadâkatkâr cānibinden tahrîr-i cevâb için bir kâ'ime-i celîle zuhûr etmekle mefhûm-ı le'tâyif-i mersûmu vürüd eden mûmâ ileyhi tavşiyeye-i mizâc-âmîzden 'ibâret olduğu münfehim olduğda mevâid-i iftâriyyeden 'add olunarak memnûn u şâdmân ve henüz zâtını görmedin "Tesme'u bi'l-Mu' aydiyye hayrun min en-terâh"⁴⁰ tabâkıncı hemân evşâfiyla fevka'l-gâye mütelezziz ü hândân ve der-'ağab iftâra da'vete şitâbân olup lâkin (49)

Bir nakz-ı şiyâm eylemedin ğayrı ne gördüñ
Bu şehri-i mübârekde olan seyr ü seferden

Diyerek "Leyse min-embirri em-şiyâmu fi'm-sefer"⁴¹ mefhûmunca oruç yiyerek gelmiş olmağla âheste-refât ile güldüğüne binâ'en muntaşif-ı hordenide baklava nevâlesine reside olduğda "El-esmâ'ü tenzilu mine's-semâ"⁴² vâdîlerinde da'vâ-yı kerâmet birle

"İnne baklavaya lev zuyyine bi-e'traza cürbin ve şîrîn"
"Eşhâ lenâ ve ahlâ min kûbleti'l-'izârâ"⁴³

mağâlesini tilâvet ve ba'dehu börek te'ağub etmekle "hayru't-âmi mâ bâreke ev bûrike"⁴⁴ vetîresine muvâzabet ve sâ'ir lühûm-ı şühûma dahı "El-lezzetü fi şelâseti eşyâ'in eklü'l-laħmi ve

³⁹ "Sanki o, idrakten yoksun bir beyin üzerin konmuş muhkem bir kubbedir."

⁴⁰ "Muaydi'yi işitmek, onu görmekten hayırlıdır." (Bkz. El-Meydâni, C.I, 2010: 180). Türkçede "Davulun sesi uzaktan hoş gelir." atasözü ile karşılanabilir.

⁴¹ Yolculukta oruç tutmak fazilet sayılmaz. Buhari, Sıyam, 3/77. (Yemen kabilelerinden birinin lehçesiyle)

⁴² "İsimler gökten inerler."

⁴³ "Baklava en güzel tat ve lezzet ile süslendiğinde bizim için (güzel) bir yanağı öpmekten daha iştah açıcıdır."

⁴⁴ "Yemeklerin hayırlısı bereketli olan veya bereketli olması dilenendir." ("بوريك:bûrike" kelimesinin "börek" olarak da okunabilme ihtimalinin sağladığı çağrışımdan yararlanmışır.)

rükûbu'l-laḥmi ve duḥūlu'l-laḥmi fi'l-laḥm"⁴⁵ maḳâlesiyle diş bileyerek ḡayret ve'l-ḥāşıl "Ki Türkân ḥ'ân-ı yağmā-rā"⁴⁶ ḡâretgâhında şaḳâşık-ı ḳavâşıkından

Göñül bir nâzük-endāmîñ vişâli ḥ'ânın özler kim
Ten-i pâlûde terkîbine degsek bir zamân ditrer

Lerzişinde pâlûdeler lerzân ve ḳubbetü'l-islâm ta'bir olunan pilav tepesi şikeste vü vîrân ve ekl-i nâ-mevzûnundan (50) ḳaşîde-i 'aşabda nâ-muntazam ü ber-geşte-aḥvâl ve şademât-ı pençesinden ḳatîfe-yi ḳatâyîf pây-mâl ve terîse vü herîse perişân-ḥâl ve bu gûne ebû ca' de-i ḳaviyyü'l-mi' de hücumuyla tela' şümünden güllac ü sekbâc ise taḥlişe muḥtâc güyâ minşâr-güsâr-ı esnânî dil-şiken-i sûtun-ı pür-maḡz-ı üstüḡ'ânı olmaḡla ḳayḡan-ı lâ'übâlî bir tuḳeyli-i ecfelî-i levvâs ve kâse-lîs-i sülâf ü laḥḥâs ve'l-ḥāşıl "Veli's-şerîdi ricâlun"⁴⁷ gürühundan ve ekele baḫala saḫala enbühundan Büşḫâḳ-ı Et' ime mişillü bir zât-ı me'kel-simât olduḡu zâhir ve saḳâḫa-çin-i simât-ı ekâbir ü aşâḡir idüḡi bâhir olmaḡdan nâşî şâyed bu mişillü "Eklen lemmâ"⁴⁸ ile fesâd-ı mi' deye mübtelâ vü imtilâ ve başa belâ olur melḥûzuyla bi'l-münâsebe ešnâ-yı ta'âmda "Ḳilletü'l-ekli re'si külli edviyyetün"⁴⁹ kelâm-ı dürriyü'n-nizâmî tefevvüh olunduḡda ta'rîz-i 'arîz olduḡunu müteferrisâ fıkra-yı şâlîşe-i minhâ 'anhâdan sükût ile "kulû ve's-rebû"⁵⁰ maḳâle-i kerîmesiyle ekl ü şürbe tevaḡḡul ve fevḳa's-şeb' tenâvülden soñra ḫumş-ı nâ-mübâreki ile eyâdî-i âlûdesini ḡusle mübâderet ve ḳahve tütün bî-çârelerini yaḳıp (51) yandıрмаḡa mübaşeret ve tarla ḳuzu soḫbetlere ser-âḡâz ile zu'munca tenşîḫ-i şimâḡ-ı sâmi'ine himmet etmekle evvelâ ne ḫarafdan geldiḡi su'âl olunduḡda hemân leyle-i baḳlavada tetimme müderrisi Öküz Efendi birâderiyle ba'de'l-müvâda' a İstanbul'dan füşûḫ gibi çıkıp ba'zî emâkini ziyâret şüretinde "Le-ḳad enzelü ḫâcâtî" "bi-vâdin ḡayri zî-zer'in"⁵¹ tenezzülü ile bi-Rabbî'l-eflâki ve'l-felaḳ cânib-i Eflâḳdan vâyedâr-ı ḫırmân u ḳalak ve mânend-i beççe-i üftâde-i laḳlaḳ "fe-hel ḫürrün yerâ taḫfife eşḳâlî"⁵² cümle-i maḳâline mülhâḳ olarak üftân ü ḫizân müteveccih-i Boḡdân ve nâm-ı nem-nâmı daḡi 'azmdan müştâḳ olmaḡ üzere meşâyih-i 'izâmndan Baḳlavacı Şeyḫ olduḡunu i'ân ve nefsi-i ḡayri-i muḫḫma'inesini ta'rîf ü beyân zeylinde (Li-münşi'ihî):

Benem o baḳlavacı Şeyḫ-i güllâcî vü sekbâcî
Böreḳçiler çöreḳçiler simidçilerdir iḫvânım

Eşâfi-i se-pâveş böyle ḳaldım na'l-der-âteş
Sevâd-ı fâḳa ile tîre-rev mânend-i ḳazḡânım

⁴⁵ "Lezzet üç şeydedir: eti yemekte, ete (ata) binmekte, etin ete duhulünde (cinsellikte)."

⁴⁶ "[...güzeller, sabrımızı öyle bir yağmaladılar] ki Türkler de han-ı yağmayı öyle kapışır, öyle yağmalarlar." (Hafız-ı Şirazi 1985: 9).

⁴⁷ "Tirid yemeḡini yiyecek kişiler vardır."

⁴⁸ "Haram helal demeden mirası yiyorsunuz." Fecr 89/19.

⁴⁹ "Az yemek bütün devaların başıdır."

⁵⁰ "Yiyiniz içiniz" Hâkka 69/24.

⁵¹ "İhtiyacımı 'tarıma elverişli olmayan kurak bir vâdi (İbrahim 14/37)'ye kondurdum."

⁵² "İçinizde bir civanmert yok mudur ki [altın ihsan ederek] derdimi hafifletsin." (Hariri, 1986: 61).

‘İmâretde kemer başı idim taķsım-i zervāya (52)
Yobazlar ĥayliniñ ma‘ lūmudur bu ŗöhret ü ŗānım

Neler çekdim tetimmāt ehliniñ darb u ŗütümundan
Pilav ġavġalarından ħaldı bu ħāk-ı ġirībānım

Ŗadā-yı çaylak-engizim nidā-yı laķlak-āvizim
Edā-yı nefret-āmizim müselleme bir suġen-dānım

Ŗarardım ārzū-yı zerde ile ŗāñn-ı ‘ālemde
Cihānda sūkkerī pālūdeler ŗevķiyle lertzānım

Nice icād ederdim bu ħadar iŗkenbe-ġüftarı
Ŗikenbe ŗūrbāsından ŗafā-yāb olmasa cānım

diyü ġāñ iŗbu maķālāt ile ter-zebān ü ġāñice (Li-münŗi’ihi)

Benem ol ser-tufeyli-i ziyāfet-ġerd-i servāñi
Benem ġerm iŗtihā-yı cūlcūlāñi vü seretrāñi

Reŗidiyye yedikçe rüŗdüm artar def‘ olur ĥumķum
‘Aceb mi mürŗidim olsa Reŗidü’d-din-i Vatvāñi

faĥriyyātını der-miyān etmekle (Li-münŗi’ihi)

Baķlavacı Efendi baķsa hemān
Sofralarda ‘aceb börek mi ħalır (53)

Ayaŗsofiyyeden ġeçerse eġer
Köhne dükkāñcede çörek mi ħalır

Taĥta-ķal‘ a poġaçasın ġörse
İŗtihā ġerm olup yürek mi ħalır

ġirse zevrakçeye o tuĥme ile
Bārını çekmeġe kürek mi ħalır

manzūmesi bi’l-bedāhe ĥāñır-ı fātıra zuhūr ve lede’ŗ-ŗoĥbe ba‘zı mev‘ize-i mūķızesi irād ve ĥuŗūŗā ĥalka nuŗĥ u mevā‘izinde “ni’me’l-idāmü’l-ĥall”⁵³ ifāde-i pend-i mūcmel ve kendü başına tenāvül-i debs ü ‘asel ve

Künci Beg tekyesine nāñırdır
Her cehennemde yeri ĥāñırdır

⁵³ “Sirke ne ġüzel katıktır!” (Müslim, Eŗribe, 164-169)

gürühundan olduğuna mebnî fişk u fücür huşuşunda terk-i de'ā ve kesel eyledigini yād ve bu mişillü “gayre taķi ye'muru'n-nāse bi't-tükā”⁵⁴ hālâtına dā'ir aĥvālını “Ene bi'n-nehāri ĥaķīb ve bi'l-leyli aķīb”⁵⁵ vādilerinde gecelerde olan ba'zı hālını ta' dād etmekle

Mey ile ħan yalaşur ' aķd-i uĥuvvet eyler
Yine kürsīde olur düşmen-i şahbā vā' iz (54)

Ķanlıdır dest-i muĥannāsına olmaz zāmin
Boynuna pāy-ı nigāri alur ammā vā' iz

ķıt'a-i Sābitānesi ĥasb-i hāl olarak şafā-baĥş-ı tab' -ı pür-fütür olmaĝla “Degil kürsīye vā' iz ' arşa çıķsañ ādam olmazsın” mefhūmu āhestece zebān-güzār ve duĥter-i reze vesā'ire benāt-ı cümzeye dā'ir leķā'if-i şevķ-engizinden “Anıñla Şeyĥ Efendi babalı kızlıdır” mışrā'ı mehmūsen zıkr ü tekrār olunduĝdan soñra bu eyyām-ı mübāreke Eflāķ ve Boĝdān taraflarını sā'ir bilād-ı ŧayyibeye terciĥiñ sebebi daĥi telmiĥāne tefahĥuş olunduĝda “kāde'l-fakru en yeküne küfren”⁵⁶ meķīdesine düċār ve bu şuları iĥtiyār etdigini iĥbār birle “Levla't-tukā le-ķultu cellet ķudretehu”⁵⁷ kelāmına mu'tekiden (Li-münşi'ihî)

Kendim bilelden işte cevābım budur benim
Mānend-i āsiyā dönerim ķısmet ardına

rūzesiyle nice eyyāmdan beri mübtelā olduĝu ' izyavt' illetinden eşed olan ' illet-i fakr u fāķaya li-eclī't-tedāvī (55) ārzūmend-i ĥabb-ı zehab ü şürbet-i dīnār olduĝunu izĥār etmekle

Bi-ĥurmeti'ş-şeyĥü'llezī senne'l-ķırā
Ve essese'l-maĥcūce fi ümmi'l-ķurā

Mā-' indenā li-tārīķin izā' arā
Sive'l-münāĥi ve'l-ĥadīşi fi'z-zürā⁵⁸

rukyesiyile egerĥi nāzīkāne cevāb verilüp lāķin “Şelāyīnvār der-dāmāneş āvīz”⁵⁹ iltişākıyla dāmen-gīr-i ibrām ve mānend-i Eş'ab ālūde-i ŧama'-ı hām ve eyyām-ı teng-destīye muşādīf olsa daĥi celb-i nuķūd-ı merām edeceğini ba'de't-teyaķķun baķıyye-i şoĥbet-i ferdāya te'ĥīr ve “Yā

⁵⁴ “Müttaki olmayan ķişi insanlara takvayı emrediyor.”

⁵⁵ “Ben gündüzleri [insanlara öğüt veren] bir hatibim; geceleri ise [eĝlenen] bir ehl-i keyfim.”

⁵⁶ “Fakirlik neredeyse küfür olacaktı.” (Beyĥakī, Şu'abü'l-īmān, IX, 12).

⁵⁷ “Eĝer korkmasaydım ona “Tanrı” derdim.” (Hariri, 1986: 37).

⁵⁸ “Misafirperverliĝin usulünü kuran ve Mekke'de Kabe'yi bina eden İbrahim Peygamber ĥürmetine söylüyorum: gece gelen bir misafir için bizim yapabileceĝimiz şey, onunla konuşmak, bir de hayvanına evde ahır göstermektir.” (Hariri, 1986: 49).

⁵⁹ “Sırnaşık gibi eteĝine yapış!”

ğurâbe'l-beyni yâ leyte beynî ve beyneke bu' de'l-maşrikeyn⁶⁰ fiķarâtınca mebit-i sâlifü'z-zikre i'âde vü tesyîr ve "Mücâvir misâfir be-cân pervered"⁶¹ nümâyişinde güyâ kendüye izhâr-ı maħabbet birle ke-zâlik leyle-i âtiyyeye daħi da' vet ile tebşîr olunmağla yevm-i şânide şâhid-i zür gibi şaķalın țarayıp mânend-i zâğ-ı ekħal gözlerin sürmeleyip güyâ müzeyyenü'l-liķâ vü müteneffîr-i zümre-i ehl-i şeķâ ıavrında ğurübî sâ'at gibi şâ'imen vü hâ'imen zuhûr u germî-i cü vü 'aışandan maıbaħ-ı mi' desi tennûr olduğuna binâ'en şu'le-i nârü'l-ķırâ gibi berķ-i iřtiħâ-yı sünâkinen cevvi-i semâda nesr-i (56) tã'ir kebâb ve ķa' r-ı deryâda semek-i sã'ir üftâde-i sıħ-ı iztîrâb olmağla

Hây şeyħ-i küfte-ħürem mi' de pür olsun hemân
Baķlavayı bulduķça baķla-ħür olmaz mısın

mülâtafâtıyla güyâ ta'âm ħâzır degildir şüretinde bir miķdâr te'ħîr-i iftâr olunmasına ibtinâ' arzû-yı levzî nec ü sehvec ü melhec ile kec ü mec ü mu' avvec güyâ tezek daħi dimâğında mürebbâ-yı helîlec olaraķ tãb u tüvânı belki emânı kesilüp

Getürüñ ekl idelim mâ-ħazarı
Puħte olmazsa da olsun tatarî

diyü heçece vü lecelece ile feryâda ser-âğâz ve izhâr-ı süz u güdâz etdikden soñra ihzâr-ı nevâle olunduķda "el-ħamdü li'llâhi'llezî ce'ale'l-meraķa dâfi'ân li-merâķı'l-enâm ve'l-kebâbe ke-bâbın li't-ta'âm ve'l-ķabaķe müzeyyinen li't-tabaķı izâ vuzi'a tãbaķan 'an tãbaķ ve'l-bâdıncâne devâ'en li-ħırâşı'l-cân⁶² maķâlâtıyla mehmedet-güyân u şükrân hemân hey'et-i paça vü mumbarı ħarâb u yebâb ve ğasl-ı şaħn-ı ķalbe vü keşķâb ederek leyle-i sâbıķada eklden ħicâb (57) eyledigini ifhâm ve bî-şabr u ârâm her birinden pey-der-pey iltikâm ve'l-ħâşıl her lengerden aħz-ı intikâm ile

Behişt añdıķça zâhid ekl ü şürbüñ lezzetin söyler

vefķınca medâyiħ-i eı'ime ile mütelezzizen bir miķdâr cem'-i ħavâs u taşaddî-i mümâzaħa vü istînâs eylediginde işbu seyâħat-i 'uzmâsında egerçi Bükreş'de ba'zı hevâcis-i nefsanıyye ile ķalbi müşevveş olup lâkin ķasaba-yı Yaşda tertîb-i dimâğ-ı bî-firâğ birle (Li-münşı'ihî)

Ağlatdı beni silmedi çeşmindeki yaşı
Bilmem neme mâ'ildir o ter-dâmen-i Yaşı

Bedr-i feleke nâz eder ol ķaşı hilâlim
Girmiş be-ħesâb-ı ķamer on dördüne yaşı

⁶⁰"Ey ayrılık kargası! Keşke seninle aramızda doğru ile batı kadar bir uzaklık olsaydı."

⁶¹"Komşu misafiri canıyla besler."

⁶²"Çorbayı halkın açlığını giderme vesilesi, kebapı yemeğın giriş kapısı, kat kat üst üste konduğunda kabağı tabağın süsü ve patlıcanı ölüme deva yapan Allah'a hamdolsun."

kıt‘a-i Vehbîyânesi müfâdıncı ba‘zî evşâf-ı mülâh ile ter-zebân u şanb-rîz ü ğadıanıñ zikrini der-
miyân vesâ‘ire zevkıyyât-ı mezâkiresinden ağız şulanarağ hayrân olduğundan başka

Geh mu‘tekif-i deyrem ü geh sâkin-i mescid
Ya‘nî ki tü-ra mî-talebem hâne-be-hâne⁶³

(58) vâdilerinde seyr ü geşt-i künişt ve i‘tilâf-ı esâkıfe-i zışt-i bed-sirişt ederek

Bülbül-i her gülistân u cuğd-ı her dîvâne bâş
Her kücâ dâm-ı temâşâyî ki bîni dâne pâş⁶⁴

mefhûmunca lâubâliyâne evbâş tarzında (Li-münşi ‘ihî)

Şor Brehmen dîniñe var ey büt-i tersâ
Hiç zindeyi mürd eyledi mi Hâzret-i ‘İsâ

muğâtabâtın mahtûbe-i emâniyyesine pend-i pîr-i muğânî ve ba‘zî mağalde ğıbta-i tereffühât-ı
ruhbânî birle mânend-i kaçnûs hem-bezm-i ğumnûs u pişkopos ve şadâ-yı nâkûsa me’nûs olmağla

Niyyetim çok hele çıksın Ramazân

menvîsi şâyed ba‘de‘l-‘id papâs-ı kenâyis ile idâre-i aqđâh-ı müvâsât ve be-târîka-i kıssisîn ile
müvâlât ederek “Ve şayyare‘l-‘âlîme‘n-nihrîre zendiğan”⁶⁵ mü‘eddâsınca tezenduğ veyâhüd

Hâl kâfir zülf kâfir çeşm kâfir el-amân
Ser-be-ser iklim-i hüsnüñ kâfiristân oldu hep

terâneleriyle bir muğ-beçe yâhüd bir duhterçeniñ dâm-ı ğîsüsuna (59) giriftâr ve kesb-i ta‘alluğ ile
nâ-gehân Şeyh Şan‘ân ve Bersîşâ-yı celîyyü‘l-hizlân gibi bir hâlete düçâr olmasından şıyânet ve
kâ‘ime-i kerîmânelerinde işâret buyurulan nedâmet-i ihtidâ huşuşuna viķâyeye çend rûz merâsim-i

⁶³ “Kâh manastıra kapanmakta kâh mescitte oturmaktayım; demem o ki ev ev seni aramaktayım.”
(Şeyh Bahâi Divanı)

⁶⁴ “Her gül bahçesinde bülbül, her viranede baykuş ol. Her nerede görkemli bir kapan görürsen
danesini sen serp!”

⁶⁵ “[İşte cahilin bolluk, âlimin darlık içinde olma durumu] Mütebahhir âlimi zındık yapar.” İbnü‘r-
Râvendî‘ye ait bu söz, 53. dîpnotta yer alan manzumesinin dördüncü mısraıdır.

mihmân-nevâzî vü levâzım-ı hâtır-sâziye ri'âyet ü şitâb ve "mine'l-işmeti en-lâ tecide"⁶⁶ müfâdıncı hemân çahkarî hevâ'ıyyât u menhiyyât mebzûl olmayan bir maħalle 'azîmeti istişvâb olunmağla mîr-i şadaqat-semîr ikrâmını tevfir ve kendüyi tevķir ile mutayyebü'l-bâl u muğda'l-âmâl dil-h'âhî üzre i'âde vü ircâ'ına ğayret ve bu cânibden İsmâ'il tarafını gözüne aldırıp memnûnen 'avdet eyledigini baş u beyân zeylinde itnâb-ı mümil vâdilerinde kâ'ime-i bendegânem tağdîmine mübâderet olundu. İn-şa'allâhu Te'âlâ resîde-i sâha-i mekârim-mesâhaları buyurulduğda bu dâ'i-i bî-rayb ve ser-â-pâ kuşur u 'aybları âşâr-ı teveccühât-ı seniyyeleriyle mübâhî vü mesrûr buyurulmağ bâbında emr ü kerem-i mekârim-perverim efendim hâzretleriniñdir.

2- (60) Müşârün ileyhiñ tarîķ-i kazâdan tarîķ-i kalemıyyeye nakli için irâde sünûhunda Re'îs Efendiye tahrîr etdiği tezkirenîñ şüretidir ki Muşsin-zâdenîñ evvelki şadâreti ve 'Osmân Efendiniñ riyâseti vaķtinde dağı h'âce olması murâd olunduğda bu vechile def' idüp faķat ba'de müddetin vâfire tarîķ-i mezkûra girmiştir.

Velîyü'n-ni' metimsin kehf-i ihşânın penâhımdır
Der-i luţfuñ melâzz ü melce'im ümîdgâhımdır

Ne bâkim var benim târîķi-i baĥt-ı siyehden kim
Niğâh-ı iltifâtîñ rûz u şeb hürşid ü mâhımdır

Bu 'abd-i mütevekkil-i pâ-der-gilleri 'an-aşl

Dâmen-i küh-ı kanâ'atde mi bitmiş bilmem
Bir piyâz ile geçdi nice yıllar Sünbül

Kühsârından olmağ ĥasebiyle

Ĥayât-ı câvidân h'âhî be-şahrâ-yı kanâ'at rev
Ki dâred yâd-ı her mürî der-ân vâdi Süleymânha⁶⁷

evdiyesinde tarîķ-i hûşe-çîniye sâlik ve "Ĝaniyyun küllü men yeķna"⁶⁸ "kenzün lâ-yefnâ"sına mâlik ve "men yetevekkel" (61) mevşülünü câlib-i erzâķ u sâlib-i ĥaşyet-i imlâķ 'add ederek

Teşebbüş eylemez esbâba dil Allâh'dan bulsun

nâzişleriyle bilâ-sebeb ü müsebbeb ve bî-ta'ab-ı mekâsib-i merzûķ-ı ĥızâne-i lâ-yeĥtesib "Ve heb li'l-Vehbî min ledünke mevhibeten ve rızķan"⁶⁹ münâcâtıyla müte'ehhib olup ancağ

⁶⁶ "Bir şey bulamaman da iffettir."

⁶⁷ "Ebedi hayat dilersen kanaat sahrasına git! Zira o vadide her bir karıncanın hatırında nice Süleyman vardır." (Sâib-i Tebrizî).

⁶⁸ "Kanaat eden herkes zengindir." (Hz. Ali).

⁶⁹ "Vehbî'ye kendi kereminden bir bahşış ve rızık bağışla!"

Hamdū li'llāh bir efendiye k̄ul oldum ki eger
Olmam āzād beni 'it̄kla etse taḥyir

tavrında bir dā'ileri ve her bābda fetḥ-i beyt-i āmāle şarīr-i bāb-ı 'ināyet-maḥşirleri mışrā'eyn-i ber-
ceste vü terci' -bend dāmen-i re'fet-pirāmenlerine müstezād-ı dü-dest-i emelim beste olmağla (**Li-
münşi'ih**)

Nevāziş bende-i nā-çize şān-ı ehl-i himmetdür
Ziyāsı ḥake düşmek āfitāba ḥaylī rif' atdür

āsumānından dā'imā bu zerre-i kemter ü gubār-ı ḥāk-ber-ser ḥaḳḳında mihr-i ḥāver-i merḥametleri
bāriḳ u lāmi' ve envār-ı himmetleri rüz u şeb sātī' olmağdan nāşi bu def'a daḥi cānib-i şıḳlet-
mecānib-i dā'ilerinden ḳālā vü ḥālā cünbiş-i 'arz-ı merām u şive-i taleb ü ibrām yoğiken şenşene-i
(62) ḥasene-i kerīmāne vü deydene-i mezīne-i veliyü'n-na' māneleri sāniḥasınca ḥüsn ü ḳubḥ
tarīḳini tezkār ve berā-yı terciḥ ü iḥtiyār meyelān-ı 'ācizānemi iḥtiyārlarında (**Li-münşi'ih**)

Haze'l-mevhibetü'l-vehhābü li'l-Vehbī
Hebbe'n-nesimü'l- münā min-luḥfiküm vehebā⁷⁰

şükrānesiyle mehmedet-güyān ve du'ā-yı beḳā-yı 'ömr ü devletleri merfū' -ı 'arş-ı Raḥmān ḳılınıp
mehābet-i meclis refi' ve bīm-i renciş-i taşdi' māni' -i tefevvüh-i nīk ü kem ve "lisānu'l-ḳalemi
enḫaḳu min-lisāni'l-ebkem"⁷¹ olmağla mā-fi'z-żamiri ta'rif-i berā' a-yı yerā' aya tevfiḳ ile

Vehbī ḥamūş ol beste-leb
Ḥaddiñ degil eyle edeb

medlülü mihr-i dehān ü cemāl-i bint-i şefeye bürka'-keşān olmuşıdı. Heyhāt heyhāt bir zamān
efḍal-i 'ibādāt u 'ādāt-ı sādāt olan tarīḳ-i ḳaḍā tebeddül-i etvār-ı melevān u taḥaddüş-i ḥavādiş-i
ḥadeşān ile 'ayn-ı müsem mā ve belki "Ve te'kulüne't-türāşe eklān lemmā"⁷² mā-şadaḳı ve
şirzime-i şerr-zimmeleri (63)

Ḳudātu zamāninā şārū luşuşā
'Umūmen fi'l-ḳaḍāyā lā-ḥuşuşā⁷³

⁷⁰ "Bu, Vahhab [olan Allah'ın] Vehbî'ye bir ihsanıdır. Sizin karşılıksız ihsanınızdan yana umut nesimi
estî."

⁷¹ "Kalemin dili lal olanın dilinden daha konuşkandır."

⁷² "Haram helal demeden mirası yiyorsunuz." Fecr 89/19.

⁷³ "Zamanımızın kadıları hırsızlardan oluşmaktadır. [Bir yere] özgü değil bütün kadılıklarda
böyledir."

mefhûm-ı muṭâbıkı olduğundan kaç' -ı nazar

Çün kaḍî dediñ kaḍiye ma' lûm

muḳaddimesi üzere maḥşûl-i mechûlû şemere-i infişâl ve tevḳît ü izâ' a-yı yevâḳît-i mevâḳît ve'l-
hâşıl (Li-münşi 'ihi)

Ser-levḫa-yı eşrâfî daḫi çile-keşândır
Siroz için kırık sene şıḳlet çekilir mi

Bârî çekelim minnetini tezkireciniñ
Maṭlabcı-ı bed-lehceye rüşvet çekilir mi

Tezkire-hânesinde rûz-nâmçe-i emelleri mânend-i şakk-ı maḥkûk-ı lâ-ya' mel ü ' âḫıl ve fiḳdân-ı
şürûṭ-ı nüfûz ile hükmleri bâḫıl gürûh-ı mekrûhlarında kaḍî-i cennet-mefḳûd hemân

Ke 'ennehâ ḳubbetün şammâ 'ün kaḍ vuḍi' at
' Alâ dimâḡi ḫalâ ' an ma' deni'l-hüküm⁷⁴

künbedi i' mām-ı mu' azzama-i ' örfiyye ve settâru'l- ' uyûbları ikmām-ı mevsi' a-ı zarfiyye her biri
Ṭuveys-i Eş'em-i cehennemî-nümûd-ı (64) ' aṭelet ü baṭalet ü şaṭelet ḳabilinden bir âlây cehele-
ḫasûd u künûd olmalarıyla (Li-münşi 'ihi)

Çün hükmi-ı kaḫâ ile Şüreyḫ atdı ḳapaḡı
Bilmem kim aşar maḥkemeye şimdi ḳabaḡı

âvîzesince ez-kaḫâ ba' zısı muḫik daḫi olsa

Paşdırma eyler adamı soñra ḳarı ḳuru

belâsına düçâr ve ḫank-i ma' išet ile dām-ı vāma giriftâr ve maḫfil-i saḡar-maḡarra ferş-i seccâdeye
meçbûr u meçbûl ve maḫlûmân-ı bilâda mânend-i seyfi-ı meslûl diş bileyerek ḳudât ḳapu ketḫûdâsı
nāmına olan muḫzırân-ı Ḳıbtî vü A' cāma temelluḡ u ilticâ ve bezl-i bülḡa-i irtişâ bi'l-âḫere ḡabn-ı
fâḫiş ü ḳâsid ve bey' -i meçhûl-ı fâsid ile nevâḫî ve emşârîñ da' vâ vü ḡavḡasını bi-şafḳatin
vâḫidetin⁷⁵ iştirâ vü iltizâm ile nâ'ib-i ḫâ'ib-i bi-çâre hemân ḫâkim-i maḫkeme-i lem-yahḳum
mürâselesiyle be-kām olup irtikâb-ı ḫuḳûḳ-ı erâmil ü eytâm ve iltikâm-ı ciyef-i süḫt u ḫarâm ve
ber-vech-i pişin mel' anet-i râşî ile muṭavvaḡ ve âḫiretde göreceḡi ṫursun mâhiye ḫıḳmayarak

⁷⁴ "O sanki düşünmeden yoksun beynin üzerine konmuş muhkem bir kubbe gibi."

⁷⁵ "Bir celsede /bir çirpida"

âhirinde lücce-i duyûna müstağrak (65) ve “kādīyān fi'n-nār”⁷⁶ ma'şerine mülteḥak ba'de'l-letiyā ve'lletī ḥā'iz-i ḫaṣabū's-sabaḳū's-sebaḳ-ı sitte vü nişeste-i ser-taḫta oluncaya deḡin şüret-i ḫasire'd-dünyā ve'l-âḫire nāṣiye-i ḫālinde ber-vech-i te'bid zāhir olur. “Zālike hüve'l-ḫüsrānu'l-mübīn”⁷⁷ Tarīḳ-i digeriñ kendü ḫaḳāyıkı vü ḫabāyā-yı daḳāyıkı müdrike-i çākerīde nā-ma'lüm ve belki ḫiss-i müşterekde emr-i mevḫüm olup ancak

Destār-ı çiresiz baña kim eyler i' tibār
Küttāb içinde her ne kadar çire-dest isem

müfādınca ḫ'āce-i daḳıka-dān Nābī-i mu'ciz-beyānīñ ṭuruḳ-ı sā'ireye terciḫi bilā-müreccih olmadığı müşārün ileyhiñ mezāyā-yı 'ālem-i kevn ü fesāda vuḳūf-ı tām ve edille-i ḫaṭ'iyye-i mā-lā-keḫāmdan münfehīm olduğundan başka meşḫūd-ı çeşm-i şühūd olan vechle şāh-rāh-ı küy-ı merām ve vesīle-i esbīle-i tām u kām olduğu müselle-i ḫavāşş u 'avāmdır. Ammā be-şart-ı ān ki “Cihānda mücib-i rif'at efendi himmetidir” mülāzemesi üzere i'tilā vü i'tibārī himem-i veliyū'n-ni'ama menūṭ olduğuna Münif ḫaḳḳında (66) der-kār olan elṭāf-ı 'Āṭıf şāhid-i ālāfa bedel güvāh-ı vāḫiddir. Ve illā bī-endīşe-i 'āḳıbet hemān mākiyān-ı çihil-sālāsā bāl ü perini açıp ḫubb-ı cāh u riyāset ile ta'ammüm-ı maḫrūṭiye cesāret ba'dehu bī-inzīmām-ı 'ināyet üftāde-i ḫāk-i mezellet-i ḫākī gibi ḫorāsānī bir ser-ḫorāsāncı dükkānlarında nişeste-i türāb-ı melāl ü küdüret ve rācil-i bilā-maṭiyye ḫaṣīde-i zifāf ü tāriḫ-i ḫitānī vesīle-i 'aṭiyye ederek bī-vāye ve irād-ı tekyelerde ḫatm-ı ḫ'āceḡān ile istimdād ve bu şüretde ma'āza'llāhu te'ālā destār-ı muḫarnes murḡ-ı āzāde-i serine kafes ḫuşūşā güm-kerde-rāḫān mānend-i a'rāfiyān ber-geşte-sāmān ve henüz Māverā'ü'n-nehrden gelmiş ḫorāsāniyān şeklinde eflēs-i mendebūr ḫ'āce-i bī-ser-māyeāsā melüm ü medḫūr olduğda beyne'l-iḫvān “Ey ḫ'āce anīñ var ise yaklaştı ḫazāsı” riş-ḫandı ile müşārün bi'l-benān “Ey ḫarāsā nemī ḫorāsānī hemān”⁷⁸ diyü suḫre-i ḫasūdān olmaḳ izā'ā-yı üzneynden eşedd-i ḫüsrān idüḡi emr-i nümāyāndır. Lākin Fe-ḫamden şümme ḫamden ḫaḳḳ-ı bendegīde maḫzūr-ı mezkūr (67) medfū' u ber-ṭaraf zīrā bu bī-behre-i 'irfān Münife nisbet ḫiyās-ı ma'a'l-fāriḳ isem veli-ni' metim 'Āṭıf dan hezār mertebe ber-ter ü a'ṭāf dır. Ḳaldı ki ḫidemāt-ı taḫrīrāt ḫuşūşunda “Ḫākī ḫüsn-i nazar iksir eyler” liḫāza-yı terbiyyesiyle manzūr ve “Aynü'r-rızā' mine'l-uyūbi mükeḫḫelün”⁷⁹ iḡmāziyla kable't-terbiyye vuḳū' bulan ḫuşūr-ı bī-küsūr muḡaṭṭā vü mestūr olduğ şüretde (Li-münşi'ihī)

Bi-ḫamdi'llāh füyüzāt-ı ma'ārif zīver-i 'irfān
Degildir 'āriyet ṭab'ımda Vehbī-i İllāhīdir

edālarıyla

Himmet olursa eger mümkündür icād-ı suḫen
'Āleme Vaşşāfi meşḫūr eyleyen inşā gibi

⁷⁶ “Kadıların [üçte] ikisi cehennemdedir.” (Ebū Dāvud, Akdiye, 2; İbn Māce, Ahkām, 3).

⁷⁷ “İşte bu, apaçık ziyanın ta kendisidir.” Hacc 22/11.

⁷⁸ “Ey eşek gibi olan! Hemen Horasanlı olamazsın.”

⁷⁹ “Hoşgörülle bakan göz ayıplara karşı sürmelidir.” Aslı “Aynü'r-rızā an külli aybin kelile” şeklinde olup İmam Şafii'ye ait bir beyittir.

lâf-ı Nedîmânesi üzre tâziyâne-i himmet-i 'aliyyeleriyle mânend-i hâme giribân-çâk feyfâ-yı beyzâda cüst ü çâlâk (**Li-münşi'îhi**)

Başlasam vaşfa tavr-ı ahlâfi
Kimse yâd eylemezdi eslafi

Kilk-i sehğhârım olsa vağ' a-nüvîs (**68**)
Lâl ederdi zebân-ı Vaşşâf'ı

Etsem âgâz keşf-i râz-ı fûnûn
Setr ederdim cemâl-i Keşşâf'ı

İşte meydân-ı ma' rifet işte
Şerm eder bunda eyleyen lâfi

Tecrübe etmedikçe ey Vehbî
Diñlemem güft ü gûy-ı leffâfi

menzilgâhına ân-ı gayr-ı münkasımda resâ ve nice zamândan beri (**Li-münşi'îhi**)

Ma' ârif kânyam ammâ bilinmez kıymetim Vehbî
Benim ol kıt' a-ı gevher ki çaldım seng-i hârâda

nâlişleriyle genc-i sînede meknûz olan cevherleri pişgâh-ı şayrefî-i naqqâda 'arz u ihdâ ve seferen ü haðaren hîdemât-ı 'aliyyelerinde vücûd-ı za'îfî i' mâl ü ifnâ etmek vâye-i iftihâr ü mâye-i mübâhât ü i' tibârımdır. "Turuğ-ı şettâ beyne'l-ağzâb" emr-i celi vü i' tibârî ve cümleten şebeke-i muhtelif-e-i sedd-i ramağ olarak hasbe'l-'âde cârî ve her tîrîkde himmet-i velî-ni' met sebîl-i müstekîl-i rif' at olup bu bî-kes kullarınıñ intimâ-yı 'âcizânem bâb-ı merhamet-me' ablarına (**69**) maşşûr u maşşûl-ı âmâl fağat nîm-lağza-yı 'inâyetlerine maşşûr olmağla

Muhteżâ-yı hâldir 'avğ-ı kerem
Biz velî-ni' metime bâr olmayız

tevqîti ile

Vehbîyâ yâra ricâ eylemeziz nâ-ber-câ
İbn-i vaqtiz biliriz vaqtini biz ibrâmiñ

mü'eddāsınca vaqt-i münāsibde velev mercūhan tarīk-i kazāda rütbe-i fakīrānemi i' lā veyāhūd mübteğā-yı 'ulüvv-i himmetleri üzre bidün-ı istihāl-i zümre-i h'ācegāna idrāc ile ihyā buyurulmağlğım huşuşunda irāde-i seniyyeleri müreccih ü mümeyyiz-i mercūh u rāciħdir.

Ol bābda 'ināyet ü ihsān efendimiñ
Vehbī muṭī' emriñe fermān efendimin

c. Münşeāt-ı Azīziye (1284)

1- [21] Şā'ir-i Edīb-i Sühanver-i Lebīb Sünbül-Zāde Vehbī Efendiniñ Mektüb-ı Laṭifi

Hazretleriniñ simāṭ-ı iftār-ı devlet ve nevāle-i devām-ı 'izzet ü iḳbālleri küzehā-yı billürin-i sükkerin ile āreste vü saḫūr-h'ār-ı sa' ādet ü iclālleri ni' am-ı baḳlava ile pīrāste vü ṭab'-ı rāhatü'l-hulküm nevāziş ü ikrām ve ḳaṭāif-i leṭā'if-i ihtirām ile hulvü'l-mezāk olmak du'āsiyle edā-yı merāsim-i tebrīk-i māh-ı Ramazān-ı raḫmet-resān ü tehniyyet-i şıyām-ı mağfīret-encām olduħdan soñra bu şā'im-i nehār şohbetleri mā'ide-i tefakħud-ı hāl ile hā'iz-i ni' met buyurulur ise "el-ħamdu li'llāhi 'alā mā en'ame 'aleynā"⁸⁰ henüz çāşnī-i ceyš-i nevāle-i şohbet ü 'āfiyyet olup eyyām ü leyāde sulṭānımıñ rüzevār-ı sübhā-şümār-ı iştıyāḳları ve tesbīh-i du'ā-yı 'āfiyyet ü temcīd-i şenā-yı menḳabetleriyle evḳāt-güzār olduğumuz mişāl-i kanādīl-i menār rüşen ü āşikārdır. Ĥudā-yı müte'āl şıyām u kıyāmların ḳarīn-i şeref-i ḳabūl edip evḳāt-ı şerīfelerin bi'l-yümn ve'l-iḳbāl resīde-i 'id-i sa'id-i şevvāl ve nice emşāl-i keşiresiyle maḫhar-ı 'izz ü iḳbāl eyleye āmin. Ĥālā ḳalem-rev-i ḫükümet-i celilü'l-i'tiyādda işbu şehir-i raḫmet-resān ü berekāt māh-ı şıyām-ı mağfīret-gāyātūñ ğurresi şeb-i dü-şenbeden cilve-pīrā-yı şübütü mesmū'-ı şenāveri olmağım evvelā felekden bir gün ḳapmak ve şāniyen beynehümāda merbūṭ-ı ḫullet muḳtezāsınca istiğfār-ı ṭab'-ı faẓiletleri zımnında taḫrīr-i şuḳḳa-yı şenāveriye mübāderet olundu. Lede şerēfī'l-vüşül fi'l-ħaḳıḳa se-şenbeden hilāl-i Ramazān rü'yet ü cilve-pīrā olduħda yevm-i dü-şenbe şalavāt-ı 'id edā olunmağ iḳtizā eder ḫaḳıḳatini ḫüccet-şi' arlarıyla iş'ār buyurmaları ümid ile niyāza bādī ve vüşül-ı rüz-ı 'id bā' iş-i şevḳ-i cedīd olacağı mülāḫazadan ba'id degildir. Sulṭānım Ĥaḳ her geceñi ḳadr ede her rüzuñu bayrām.

Ve Lehu Raḫmetu'llāh⁸¹

(mef'ülü/mefā'ilü/mefā'ilü/fe'ülün)

Var dāmen-i Yūsuf gibi bir pāk etek tüt
Ammā ki şaḳın ḳıḳmasın elden anı pek tüt

Ben bu gece niyyetliyem ol ḫ'ān-ı vişāle
Zāhid yürü sen şübhe ile rüze-i şek tüt

⁸⁰ "Bize ikram ettiğı her şey için Allah'a hamd olsun."

⁸¹ Bu manzume Münşeāt-ı Azīziye'nin 1284 tarihli nüshasında bulunmaktadır. Münşeāt-ı Azīziye'nin 1286/7 Eylül 1869 ve 1292/1875 tarihli matbu nüshalarında ise "Sünbül-Zāde Vehbī Efendiniñ Bir Manşıbda Aşālet-i Niyāz İle Re'is Efendiye İştilāh-ı Nahv Üzre Yazdığı 'arızadır" başlıklı mektuptan sonra yer almaktadır.

Tuzlu oturur şöna şaşın kıyma kebâba
Ey rind-i mey-âşâm biraz haqq-ı nemek tüt

Tutkun gibi bir lu' b ile ağıyâra tutulma
Bu pendimi ey şüh gerek tütme gerek tüt

Dizgin gelecek yok saña bu ' arşada Vehbî
Esb-i kalemiñ sen de ' ināniñ çekerek tüt

d. Divan Nüşhası (İ.Ü Ktp. TY. 433)

1- Başlıksız Mektup

Devletlü ' ināyetlü ' ârifetlü ifāzatlu veliyyü'n-ni' am menba' u'l-himemi ve'l-kerem efendim hemâre vâcibü'z-zât-ı mücidü'z-zevât âb-ı rüy-ı gülşen-i devlet ü iqbâl olan zât-ı mehamid-sıfatların ' ömr-i mezîd ve câh-ı vecih-i medîd ile târem-sâz-ı vaqâr u sa' âdât ve zülâl-i salsâl-i hoş-güvâr-ı ' ayn-ı ' ināyetlerin zâ'ika-i dil-teşnegân-ı bevâdî-i vâdî-i emāniye ' azb-i fūrât eylemek seyl-âb-ı firāvân-ı revân da' avâtı isâle-i deryâ-yı nūr-ı icâbât-ı kâdî'l-hâcât (168a) kılındığı mecârîde ma' rûz-ı sîr-âb-ı rûd-ı muşaffâ-vürüd-ı a' táf-ı bî-gâyâtlarıdır ki (Beyt li-Münşi 'ihi)

Açılır gönçe-i dil faşl-ı bahâr olduğça
Sinede gül gibi bir lâle- ' izâr olduğça

küşâyişince a' del-i ezmine olan mevsim-i vesîm-i ürdibehişt-i le'tâfet-sirişt gülzâr-ı ' âlemi behişt-ender-behişt belki reşgîn-sâz-ı çâr-bâğ u heşt-behişt etmişiken hamîm-i cahîm-nişân-ı eşî' a-feşân dayf-ı şayf-ı tâb-resân ta' kîb ve bâdî-i mebdî-i germî olan bâdî-i kânûn-ı derûnda meknûn harâret-i gârîziyyeyi telhîb etmekle (Li-Münşi 'ihi)

Ger nişînem be-bâğ bâ-ğürî
Dûzağîst in hevâ-yı bâ-ğürî⁸²

nevâsı dehân-ı âteş-zebânân-ı zamânda maqâm-ı ceste-i mâhürî olup ber-muktezâ-yı faşl-ı dey-i meşakkat-pey edvâr-ı sipîhr-i devvâr dağî zemzem-i âteş-feşânını mükîd-i kürre-i nâr ve kürre-i zemherîri âb-şüde-i tef ü tâb-ı tâkatiñe iztîrâr etdiği ecilden harbâ-yı âfitâb-perest ü vâ harabâ-güyan ve bu mâhlarda mâhîler lücce-i yemde üftâde-i tâba ' aqs-i mihr-i tâbân belki burc-ı âbîde bulunan hüt-ı felek dağî dil-sühte vü biryân olmağla bu güne nümâyiş-i teğallübât ağşicân-ı ' unşur-ı bâridü't-tab' -ı hevâyı âteş-feşân edip bu takrîb mağrûru'l-mizâc-ı mâder-zâd ve gâhîce eşribe-i (168b) mağrûriyyet-nümâ ile imtizâca mu' tād bî-çâregân ehviye-i hârre-i qârreden bî-tâb u nîm-cân be-tağşîş rind-meşrebân u huşk-dehânân (Li-Münşi 'ihi)

⁸² "Her ne kadar bahçede huri ile birlikte isem de temmuzun bu sıcak havası cehennem [gibi]dir."

Kurutdı dehri meded āftāb-ı āteş-tāb
Giderse böyle hevālar olur şarāb serāb

keyfiyetleriyle ser-germ ü na' re-zenān (**Li-Münşi'ihî**)

Rāhu şāfin muṭriḥun fihi'l-celīd
Cevfü şayfin rāhaten li'ş-şāribīn⁸³

müfādını işrāb ile ter-zebān kāh “Zikrū'l-‘ayş nişfü'l-‘ayş”(Güzel bir hayattan bahs etmek o hayati yaşamanın yarısıdır) olmayacak ḥāṭırasın ḥāṭır-nişān etmek inti'āşıyla (**Ḳıṭ'a Li-Münşi'ihî**)

Dide-i maḥmūrī nergis gül yanaqlı yār ile
Bāde-i gül-gün çekilmez mi zamān-ı lālede

Cevherāsā zeyn olan yah-pāreler peymānede
Ḳıṭ'a-i elmās olur yāḳūte-i seyyālede

me'āl-i gevher-pāşı ile tefrīḥ-künān-ı rūḥ-ı revān olduklarından başka muḥīṭ-i 'ilm olan 'ulemā-yı a' lām daḥi (**Li-Münşi'ihî**) “Leḳad aḥṭartū fi-eyyāmi şayfin bi-'ilmi'n-naḥvi akvāle'l-Müberred⁸⁴ ma'ānī-i bedī' u'l-beyānını “Ke'sen dihākā”⁸⁵ nükteleri tıbyānında ifhām u i' lām üzre bulunmalarıyla (**Li-Münşi'ihî**)

Zamānī ḳad-sekānī ke'se be'sin
Seḳāhu'llāhu min-be'sin bi-ke'sin⁸⁶

meşrebesinden nūş-ı zehr-ābe-i ḥırmān eden bu pīr-i nā-tüvān daḥi

Vehbī-i bārid-edānın dem-i tābistānda
Sāḥa-i ḥ'āhişi bilmem yine yaḥ-beste midir

tecāhül-i 'ārifāne ve teḡāfül-i şā' irāne ile bālāda ber-vech-i elḡāz (**169a**) ibrāz-ı rāz şüretinde (**Li-münşi'ihî**)

⁸³ “İçine buz konulmuş saf şarap, yaz ortasında içenlere rahatlık verir.”

⁸⁴ “Ben yaz günlerinde nahiv ilminde Müberred'in görüşlerini tercih ettim.”

⁸⁵ “Dolu kadehler.” Nebe 79/34.

⁸⁶ “Talihim bana kötülük kadehini sundu. Allah da ona kötülük kadehini sunsun.”

Haylî müşkil idi tâb-âveri tâb-ı temmûz
Vermese meşrebe toñdurma şafâsın karpuz

mecrâsında cüyendelik şuyunu buldırarak serd-i maķâle-i serd-me'âle cesâreti berâ-yı itfâ-yı âteş-i
'atş-ı mübîn mâ'-i ma' in-i füyûzât-ķarîn ifâzasıyla mu' in olmaları metiyye-i ümniyyesine mebnî
idügi müstebîn olmağla **(Li-Münşi'îhi)**

Hurûş-ı luţfuñ ile ' ayn-ı şefķat oldu revân
Çekîde-i ķalemindir efendim âb-ı hayât

tecerru' âtiyla sâha-i hađar-ı cenâb-ı hażret-i cennât-ı hażret-i vâlâlarına ķatre-pâş-ı niyâz-ı râz olup
(Li-Münşi'îhi)

Dil-i germâ-zedemi bâdiyye-i hayretde
Tâb-ı bî-mihri-i çarķ eyledi gerçi ' atşân

Âb-ı rüyum dökemem nâ-be-maħal yerlerde
Beni eylerse yine şefķatiñ eyler reyyân

cüş-â-cüşü ile belki **(Li-Münşi'îhi)**

Menba'-ı ' ayn-ı ' inâyet bir efendim var iken
Çeşme-i hürşidde yüz kızdırıp âb istemem

temevvüc-i istignâ-hurûşü ile kâh **(Li-Münşi'îhi)**

Beni sîr-âb edemez Dicle vü Nil ü Ceyhûn
Cüy-bâr-ı keremiñdir ķuluna cüy-ı Murâd

ve gâh u bî-gâh **(Li-Münşi'îhi)**

Hâşıyyet ile teb-zede-i tâb-ı sipihre
Cüş-ı keremiñ mâye-i selc-i ģukemâdır

çâre-sâzlığını yâd u irâd ve her bâr kūhsâr-ı şâmiĥ-i ģimemķârîlerine ķarlı tağlar gibi ittikâ vü
istinâd ve kemâ cere'l-' âde himem-i sâbiķa-i **(169b)** sâbiķalarına lâĥiķa olacağına cezm-i ģazm-i

hürrem ile i'tinād u i'timād ederek burc-ı esede qadem-nihāde olmağa āmāde şîr-süvārîñ semenderi üftāde-i gird-āb ve derûn-ı la'lı ü yāqûtı müzāb eden bîm-i cümle-i hamle-i tâbişinden

(Kıt'a Li-Münşi'îhi)

Oldum evkāt-ı şalâtımda daħi germāde
Āyet-i mübhice-i berd ü selāmi qāri

Bir qocaqarı alıp berd-i 'acūza girerim
Çāre ne bulmazisem serdî-i buzı qarı

güftār-ı bî-edebāne-eṭvārî ile sūz u güdāza cür'et-i āgāz-ı bendegānem sebt-i şafha-i şafh-ı cemîl ve çeşmesār-ı ümîdim hem-reşāset-i “Aynen fiḥā tüsem mā selsebil”⁸⁷ buyurulmağ bābında emr ü himem yenbū' -ı luṭf u kerem veliyyü'n-ni' am efendimindir (Li-Münşi'îhi)

Yüzi qara ola bed-ḥ'āh-ı siyehkārıların
Rû-sefid eyleye devletde seni 'avn-i Hudā

Eriyip pertev-i iqbālîne reşk eyleyerek
Qar şuyı gibi hemān yerlere geçsin a' dā

2- Ser-kaḥveci-i Şehr-i yārî Rüstem Ağaya Tahriir Eyledigi Tezkiredir

'İnāyetlü 'ārifetlü mezîd-luṭf u mürüvvetlü 'ulüvvü'l-himem efendim sulṭānım ḥāzretleri hemāre cenāb-ı münşi' -i 'avālim-i bedî'atü'l-icād beytü'l-kaşîde-i manzūme-i 'ömr ü iqbālîlerin ma'mūr u ābād ve mişrā'ayn-i bāb-ı mekārîm-nişābların der-i mes'adet-perver-i baḥt-ı şerefmendîleri mişillü dā'imā küşād eylemek neşîde-i bāhîretü'l-is'ādî nazmü'l-le'āl-i terci'-i bend-i ezkār u evrāda müstezād (170a) kılındığı zemînde ber-dāşte-i dā'î-i şafvet-nihādlarıdır ki peygüle-nişîn-i külbe-i ferāmūşî ve 'uzlet-güzîn-i küşe-ḥamūşî

Men ne ānem ki der-ān ḥātır-ı 'ātır güzerem⁸⁸

qābilinden iken maḥz-ı şîme-i kerîme-i bende-nevāzîleri sāniḥasınca luṭfen ve 'aṭfen tād-ı ibtihācım olan tezkire-i 'ināyet-müzekkereleriyle yād ve āşār-ı ḥüsn-i teveccühāt-ı behcet-gāyātlarıyla dil-şād buyurulmamla da'avāt-ı ḥayriyyet-āyātı vird-i zebān kılındıqdan şoñra mezāyā-yı leṭāfet-iḥtivāsı qarîn-i iz'ān-ı devām-cüy-ı nā-tüvānları olmağla bu bābda kemāl-i 'aciz ü kuşuruma cür'a-i mu'terif-i kemterî olarak

⁸⁷ “Orada bir pınardandır ki adına Selsebil denir.” İnsan 76/18.

⁸⁸ “Ben öyle bir kimse değilim ki o güzel hatırdan geçeyim.”

‘Aşâ-yı kılîk ile üftân ü hîzân sâbitâsında
N’olurdu peyrev olsañ zümre-i yârâna düşdükçe

vādilerinde pîrâne-ser geşt ü güzâr-ı sâha-i efkâr olunurken bedâhетен sünüh eden mışra‘-ı berceste hesâb olunduğda târîh-i tâm ve tekellüfden ‘ârî bir mevzûnca kelâm olduğına binâ’en ve be-taḥşîş ber-tıbḳ-ı irâde evzân-ı kaşîde-i şülâsiyyeden zuhûrına ibtinâ’en her ne kadar ol güne kaşr-ı bî-kuşûr-ı Havernaḳ-revnaḳ-ı şâhâneye sebt ü imlâ olunmağa nâ-çespân ve ebkâr-ı mezâmîn-i sâdesi câme-i elvân-taşannu‘ âtdan ber-vech-i taḥrîr ‘üryân ise daḫi

Hâm ta‘ bîr var ise micmere-i nazmında
Dâmen-i (170b) luṭfuñ anı setr eder ey faḫr-i kibâr

mağzâsınca zeyl-i eltâf-ı ‘ayb-püşîlerinde kuşûrî mestûr ve nîm lihâza-i ‘ayn-ı ‘afv u ‘inâyet-i seniyyeleriyle manzûr buyurulmak temennâsı ma‘razında ḫuzûr-ı fâyiẓu’n-nûrlarına başt u taḫdîme mücâseret olundu ol bâbda kemâl-i mürüvvet efendimindir fî sene 9 Ş[afar] 1206 Bende Vehbî-i nâ-tüvân u ḫaḳîr pîr-i dem-beste-tab‘ u pür-taḫşîr

3- Enderûn-ı Hümâyûn İḫvânından Tayfûr Bege Yazılan Tezkire

Hemâre Cenâb-ı Rabb-i Mennân zât-ı aşâlet-simât-ı ḳadr-dânîlerin ‘ömr ü sa‘âdet-i sermediyye ile kâm-bîn ü kâm-rân eylemek da‘avâtı vird-i zebân kılındığı siyâḳda nümâyende-i şenâ-ḫ’ânları budur ki inâyetlü Rüstem Ağa ḫazretleriniñ mürüvvet-nâmelerine mashûben firistâde buyurulan tezkire-i necîbânelerinde imâ vü iş‘âr buyurulduğu vech üzre egerçi kümeyt-i ḳaleme kûh u hâmûn maẓmûn-ı gün-â-gûnda tekâpûya irḫâ-yı ‘inân olup lâkin irâde buyurulan târîh-i tâmma nazaran kaşîr mışrâ‘ ile olması maṭlûb idüğü taḫrîḫ olunmağla evzân-ı şülâsiyyeden inşâd olunması ehemmi ü aẓhar ve o güne meşârî‘-i kaşîrede ḳaḳḳ-ı edâ müşkilter olmağla ḳable itmâmî’l-mehil ‘ayb u hünerden ḫâlî târîh-i tâm olmak üzre bi’l-bedâhe sünüh eden mışra‘-ı berceste (171a) sekiz beyte iblâḡ ve bî-tekellüfâne ḳalîb-ı nazma ifrâḡ olup tezkire-i ḫakîrânemiz aḡa-yı müşârûn-ileyh ḫazretleriniñ süy-ı dil-cüylarına âdemîsi bendeleriyle taḫdîm olunduğu iş‘âr ve tab‘-ı mekârim-neb‘ların tefeḳḳud u istifsâr zeylinde varaḳa-i muḫâleşat-bedreḳa terḳîmine ibtidâr olundu bi-mennihî Te‘âlâ keyfiyyet ma‘lûm-ı necâbet-rüsûmları buyurulduğda eger târîh-i mezbûr-ı nâ-maṭbû‘ olmuş ise diḡer meşârî‘-i ‘adîde-i cedîde ile telâfî-i mâfât olunacağına ta‘ahhüd birle tâ-be-rütbe-i taḫşîn tekrâr tevârîḫ-i tâmme-i sâ’ire inşâd olunmağıçün keyfiyyeti nezd-i müşârûn-ileyhe ba‘de’l-ifâde ṫaraf-ı şenâverîye imâ vü iş‘âr ve âşâr-ı ḫüsn-i meveddetleriyle tekrâr minnetdâr buyurmaları tevaḳḳu‘-kerde-i dâ‘iyânemizdir Şenâkâr-ı ḳadîm Vehbî.

4- Ba‘zı Kaşâyid ü Tevârîḫ Tebyîz İtdürdüğü Ta‘lîḳ-nüvis ḫayrî Efendiye Yazdığı Tezkire

Benim fütüvvetlü ma‘rifetlü oḡlum sulṫânım “Ey ‘âşîḳ-ı mihnet-zede bulduḡca bunarsın” dediği gibi egerçi biz daḫi ‘ateh-i pîrâne-i ta‘cizi piş-nihâd eyledik lâkin ‘alima’llâh ḡarûrîdir ki bu gece aḫşama ḳarîb bir ‘acele-süvârî bostânî [?] mufaşşal bir tezkire-i behcet-edâ getirip me’âlinde şevketlü kerâmetlü efendimiz mu‘ciz olarak diḡer târîḫ-i ṫaleb-i hümâyûn buyururlar ‘ale’s-seḫer ḫâzîr edip selâmlamaḡdan evvel (171b) işâl olunsun deyü fermân buyurulmuş bu gece ḫaḳîriñiz ḫ’âb-ı ârâmı terk ile bu kaşîdeye meşḡûl oldum her mışra‘ı mücevher târîḫ-i ma‘nâdâr⁸⁹ vâki‘ oldı

⁸⁹ “târîḫ ve ma’nâdâr” şeklinde yazılmışsa da “târîḫ-i ma’nâdâr” olması daha uygun görünmektedir.

inşā'allāh maḡbūl-i hümāyūn olur zann iderem egerçi cümle tārīhlerimiz bi-ḡamdihī Te'ālā pesendide-i hümāyūn buyurulmuş lākin ḡakīri söyletmek merāmları olmaḡla mu'ciz taleb buyurmuşlar tārīhe göre bundan mu'ciz olmaz şanuram cümle mışra'ları tārīh-ı mücevher olduğunu fehm buyurarak tebyiz buyurmaları mütevaḡḡadır. Şenākār-ı bī-merā Vehbī.

5- Takdīm-i Dīvān Muḡābelesinde Taraf-ı Cihāndārīden İḡsān Buyurulan Boḡça ve 'Atiyye-i Hümāyūnuñ Vürūdī Teşekkürini Ḥāvī Rüstem Ağaya Yazdığı Tezkiredir

'İnāyetlü re'fetlü mezīd-luḡf u mekremetlü 'aliyyü'l-himem celiyyü'l-'ātfeti ve'l-kerem efendim sulḡānım ḡazretleri hemāre Ḥudāvend-i kerīm ü mecdīd 'ömr ü sa'ādetlerin dā'im ü mezīd ve rüz [u] leyāllerin hem-ḡadr-i ḡadr-i va'id-i sa'id ve perniyān-ı iḡbāl ü devletlerin reşk-āver-i zerrīn-cāme-i 'id ve iksün-i mecd ü rif'atlerin zer-düz u cedīd-ender-cedīd eylemek da'avāt-ı bī-taḡdīdi resīde-i dergāh-ı ḡaniyyü'l-ḡamīd kılındığı zemīnde berdāste-i aḡḡar-ı 'abīdleridir ki bu bende-i kerem-dīde-i dīrem-ḡarīde ālāf-ı ülūf-ı ni'am-ı zıllu'llāhī ve eḡnāf-ı şunūf-ı kerem-i ḡazret-i şehīnşāhī bā-ḡuşuş

Efendimden hemīşe gördüğim luḡf u 'ināyetdir
Libās-ı cūd u iḡsānı (172a) benim üstümde ḡat ḡatdır

mefhūmınca bu 'üryān-ten-i āmāl bi-ḡamdihī Te'ālā vaḡt-i hümāyūnlarında bālā-pūşī-i ḡabā-yı āsāyış ve refāh-ı ḡāl ile müreffehü'l-bāl olduğım be-dīdār ve dā'imā

Biñde bir ni'metine ḡamd ü şenā mümkün mi
'Ömrün olduğça seniñ şükriñ edā eyleyemem

maḡāl-i şıdḡ-me'ālīni vird ü tekrār ile edā-yı ḡaḡḡ-ı sipāsda 'aczim bedihī vü āşīkār ve leyl ü nehār da'avāt-ı deymūmiyyet-i 'ömr ü saltanatlarına ḡaşr u ḡaşr-ı evḡāt olunarak zümre-i şākirīne iltihāḡa ibtidār üzre iken bu vaḡt-i sa'id-i meymenet-bedīdde āfitāb-ı 'ālem-tābīñ zerre-i bī-miḡdāra iltimā'ınıñ 'aynı belki andan daḡı eفزūnter nūr-pāşī-i 'ināyet olmak üzre meblaḡ-ı hezārdan mā-'adā nūr-ı mücessem-i vücūd-ı hümāyūnı mess ile tenvīr ü ta'ḡīr olunmuş bir boḡça-i mükemmel cāme-i 'anber-şāme-i behcet-ḡitāme-i merḡamet 'allāme 'izzetlü Ḡadri Aḡa bendeleri vūsāḡıyla şeref-vürūd etmekle kemāl-i sürūr u şādmānīden bir müddet lāl ü ḡayrān ve çeşm-i ḡaḡḡ-ı ni'met-bīnümnden ešk-i meserret rīzān olarak şifāh-ı ta'zīm ü tekrīm ve nihāyet tebcil ü tefḡīm ile mübārek dāmen ü āstīn-i 'ināyet-pīrāmenleri başḡa başḡa yüzüme ve gözüme sürerek taḡbil ü telsīm ve bālā-yı ser-i ibtihācıma vaz' ile ba'de'l-vus'ı ve'l-ımkān merāsīm-i ibcālī te'diye vü tetmīnden şoñra

Luḡf u iḡsānıñla etdim(172b) 'id ber-bālā-yı 'id
Ḡıldiñ ihyā bendeni bu demde ḡurbān olduğım

terâneleriyle hadd ü kıddimden şad hezâr meretebe efzûn ni'am ü kerem-i gün-â-gün-ı hazret-i cihândârîye şükran ve zât-ı kerimü's-şifât-ı çâker-nevâzîleriniñ sâniha-i hayât-bağşasından ta'rif ü beyân hıtasından bälâter-i mesrûr u şâdmân ve kemâ-kân farîza-i zimmetim olan da'avât-ı karîbetü'l-isticâbete muvâzabet ile 'azbü'l-lisân oldığımı nev'ammâ bast u beyân ma'rızında 'icâletü'l-vaqt varâka taqdimine cür'et olundu bi-mennihî te'âlâ resîde-i dest-i mekremet-peyvestleri buyuruldukdâ farı-ı şâdmânîden nâbî sâmânî-i tahrîrde kuşurum ma'füv ü ma'zûr ve maḡlab-ı a'lâ vü maḡsad-ı aḡsâ-yı çâkerânem olan temâdî-i hüsn-i teveccühât-ı 'aliyyeleriyle mübâhî vü mesrûr buyurulmaḡ babında.

6- Rikâb-ı Hümâyûna Tahrîr ü Taqdim İtdigi 'Arz-ı Hâl

Şevketlü 'azametlü kudretlü mehâbetlü zıll-i zalil-i cenâb-ı İlah pâdişâh-ı 'âlem-penâh hazretleri mediü'd-dühûr ve'l-ermân serîr-i şevket-maşîr-i hâkânilerinde 'ömr ü übbehet ü iclâl ile dâ'im ü saḡ ve şu'le-i te'şîr-i darb-ı şemşîr-i 'adû-tedmîrleriyle sine-i a'dâları dâḡ u ber-dâḡ olsun melâz-ı dâd-h'âhân-ı cihân olan âsitân-ı felek-bünyânlarına 'arz-ı hâl-i 'abd-i dâ'i-i (173a) perişân-aḡvâlleridir ki cennet-mekân-ı firdevs-âşiyân vâlid-i mâcidleri merhûm u maḡfûr sultân Muştafâ Han 'aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân hazretleriniñ deydene-i müstaḡseneleri erbâb-ı dâniş ü ma'ârifet-i tibâr ve bezl-i iḡsân-ı bî-şumâr olmaḡla muḡaddemen eşnâ-yı seferde karîha-i hümâyûnlarından bu ednâ kullarını tarîḡ-i kaḡâdan zümre-i h'âceḡân-ı dîvâna idhâl ve hâşşaten mühimme tahrîrâtında istiḡdâm u i'mâl ile zamân-ı merḡamet-nişânlarında yedi sene miḡdârı haddimden efzûn kerem ü ni'mete maḡhariyyet ile aḡrânıma tercîḡ ve iḡsân-ı manâşib ile kâm-yâb itdükden sonra bälâ-nişin-i kaşr-ı cinân olan 'amm-i merhûm u maḡfûrlarınḡ vaḡt-i cülûslarında bu 'abd-i nâ-tüvânî cânib-i İrân-zemîne sefârete ta'yîn ü taḡşîş ile Şîrâz tarafına isâre vü irsâl ve ol tarafda ber-vefḡ-ı rızâ edâ-yı ḡidmet ile 'avdetimde 'alil ü iḡtiyâr oldığım ḡasebiyle istîrḡâm ve istid'â-yı 'âcizâneme mebnî yine tarîḡ-ı evvelim olan tarîḡ-ı kaḡâyâ terk itdığım rütbeden üç rütbe fevḡinde maḡşib iḡsânına merḡameten ve 'inâyeten müsâ'ade-i 'aliyyeleri erzânî buyurulup ba'dehû maḡşib-ı müstendânem olan Rodos kaḡâsını bi'n-nefs zabt üzere iken ile'l-ân mâye-i fesâd-ı cihân ve fitne-i zemîn ü zamân olan (173b) ma'hûd Şahin Giray Han ol cânibe li-eclî't-tedmîr iclâ olunup lâkin mübâşîrânın kuşurından nâşî ma'lûm-ı enâm oldığı üzere Fransız konsolosına ilticâ ve müste'men-i sefîne ile firâra karar vermişiken ḡademe-i devletden oldığum taḡrîbini daḡâyık-ı mülkiyyeye ittilâ'ıma mebnî tedâbir ü celâdet ile aḡz u ḡabs u tedmîrinde dîn ü devlet ḡayretiyle muvaffaḡ oldığım ḡidmet ma'lûm ve müşârun-ileyh hazret-i 'amm-i maḡfûrlarının belki kâffe-i müslimînün 'indinde meşḡûr u memdûh oldığına binâ'en mutaşarrîf oldığım maḡşib-ı mezbûrun rütbesi fevḡinde maḡşib-ı sitteden Silistre maḡşibi bâ-ḡaḡt-ı hümâyûn iḡsân ve bâ-irâde-i 'aliyye ordu-yı hümâyûn niyâbetine ta'yîn olunmaḡla bi-ḡamdihî Te'âlâ zîr-i livâ-yı hazret-i faḡru'l-enbiyâda icrâ-yı aḡkâm-ı şer'iyyede 'iffet ü istiḡâmetim ma'lûm-ı hümâyûn olmaḡla tekrâr bâ-ḡaḡt-ı hümâyûn tekerrür-i sitte maḡşibından Zaḡra-ı 'Atîḡ maḡşibını müncezzen tevcîḡ ü iḡsân buyurmalarıyla kaḡâ'-ı mezbûrun etrâf u enhâsî merḡûm Şahin Girayın eḡarîb-i aḡarîbi olan selâḡin-i Cengizîyye ile mâl-â-mâl ve cümlesi 'âdetleri üzere ḡaḡḡ-ı za'ifânemize icrâ-yı kîne-i ḡanedâniyyeye mutaraşsıd-ı fırsat oldukları nümâyân olmaḡla mekr ü gezendlerinden iḡtirâzen tarafımdan (174a) nâyib ta'yîn olunup zabt olunur iken bi'l-yümni ve'l-iḡbâl taḡt-ı 'âlî-baḡt-ı 'Oşmânîye cülûs-ı şevket-me'nûsları ḡîn-i mes'adet-rehîninde bi'n-nefs zabta kudreti olan kuḡât dâ'ileri maḡşiblarını kendileri zabt ile icrâ-yı aḡkâm-ı şer'iyyeye mübâderet olunmaḡ babında şeref-şüdüre eden mübârek ḡaḡt-ı hümâyûn-ı ma'delet-meşḡûnlarına imtişâlen cümleden evvel 'abd-i dâ'ileri mütevekkilen 'ala'llâh bi'n-nefs tekmil-i müddet zımnında bilâ-tevaḡḡuf 'âzim olup icrâ-yı şer'i'at-i muḡaḡhara ile taraf-ı hümâyûnlarına 'ibâdu'llâhdan celb-i da'avât-ı ḡayriyye olunmaḡ eşnâsında 'arz-ı hâlimle taqdim olunan civâr i'âlâmlarında tafşîl ü beyân olunduğı üzere

selâtin-i Cengiziyeye havâşş-ı müte' allikâtdan ve ser-cem' iyyet-i eşkiyâ müteğallibe gürûhından a' yânlık dâ' iyesiyle bu hilâlde kazâ-i mezbûra tasallut eden Hüsmen ve 'avene ve akrabâsından falân ve (...)⁹⁰ -nâm şakiler mücerred hânedân-ı Cengiziyeye hizmet ü gayret birle Şahin Girayın aHz-ı intikâmı zımnında katı vâfir eşkiyâ ve mîrzâyân-ı Tatar ile 'alenen mahkememi ve haremimi basıp muqaddemâ karzan alıp edâ etmedikleri on iki kiseden mâ-'adâ nâtiq u şâmit yigirmi beş kiselik emvâl ve eşyâ-yı ma' lûmemi yağmâ vü gâret ve bu 'abd-i (174b) za' if ile iyâlimi başka mahalde habs ü darb u cerh ederek nâyibim ve ketûdâm ve etbâ' ım kullarını başka mahalde habs ü der-zencir ve kırk beş gün katl ü i' dâm niyetiyle bu hâl üzre mahbûsen ta' zib üzre iken işbu keyfiyet devletlü kâ'im-mağâm paşa kullarının reside-i sâmi' aları olmağla Edirne bostancıbaşısına hitâben varfa-i mezbûrdan tahtışim bâbında mü'ekked emr-i 'âlî-şân ısdâr ve bostancıbaşısı merkûm tarafında me'mûren bir kaç yüz bostancı ile zâbitânı gelip kullarını tahtış esnâsında keyfiyet-i mezbûre ordu-yı hümâyün cânibinde istimâ' olunmağla ol tarafdan daği kezâlik kullarını tahtış ve bu maddede cesâret eden sâlifü'z-zikr eşkiyâ ile ordu-yı hümâyûna ihzâr olunmak bâbında mübâşir-i maşşûş ile diger emr-i 'âlî vârid olmağla sâ'irlerini aHz mümkün olmayıp yalnız ser-i cem' iyyet-i eşkiyâ merkûm Hüsmen aHz ve bi'l-ma' iyye ordu-yı hümâyûna dâhil olduğda derûn-ı Şumuda ez-kadîm mültecâsı olan selâtin-i Cengiziyeye tarafına firâr u ilticâ ve şadr-ı a' zam-ı müteveffânın cebr ü ikdâmı ile ol tarafdan aHz u istintâk ve keyfiyyet-i ba' de' l-ittilâ' cezâsı tertib olunmak üzre cellâda teslimen tomruğa vaz' ve 'avene vü akrabâsı (175a) üzerine daği li-ecli'l-ihzâr tekrâr mübâşirân ve debîrânlar ta' yin [?] ve ihkâk-ı hağ olunmak üzre iken o hilâlde şadr-ı a' zamın vefâtı zuhûr etmekle 'abd-i dâ'ileri hâl-i pür-melâlimi mübârek rikâb-ı hümâyûna 'arz-ı hâl ve istid'â-yı 'inâyet ü merhamet ümniyesiyle âsitâne-i sa'âdete "meşyen 'ale'l-vech"⁹¹ şitâb ve kanlı göz yaşı ile 'arz-ı hâle cesâret olundu ma'zûriyyet-i 'âcizânem ve sermâye-i 'ömrüm olan manşibim heder oldığı taqdîm olunan i' lâmâtdan daği muhâf-ı ilm-i 'âlem-ârâ-yı cihândârileri buyurulduğda sinn ü sâlime vü perişânî-i hâlîme ve hidemât-ı devlet-i 'aliyyede emekdarlığıma merhameten zamân-ı saltanatlarında bu gâdr u hağârete cesâret eden sâlifü'z-zikr beş nefer müteğallibe mutaşarrif oldukları ba' zı tımâr bahânesiyle li-ecli't-tağaffuz ordu-yı hümâyûna gitmişler ise daği şer' an ve kânûnen icrâ vü ihkâk zımnında li-ecli'l-mürâfa' a maşşûş mübâşir ile ihzârları bâbında mübârek hağt-ı hümâyûn-ı şevket-maqrûnlarıyla müveşşah u meşhûn fermân-ı 'âlî-şân ısdâr u ihşân ve rûh-ı hazret-i peygamber-i âhîru'z-zamân memnûn u şâdmân buyurulmak bâbında emr u fermân 'adâlet ü ihşân ilâ- âhîrihî.

7- Enderûn-ı Hümâyün Ağavatından Tayfûr Bege Tahrîr Eylediği 'Arîza Şüretidir

(175b)

Benim sa'âdetlü mürüvvetlü 'ârifetlü ma'rifetlü oğlum mîr-i vâlâ-şânım sultânım hazretleri fikirât-ı da' avât-ı muhâlaşat-nümâyân taqdîmiyle nümûde-i şenâverî budur ki bu def' a firistâde buyurdukları tezkire-i laţifelerinin mezâyâ-yı behcet-nümâsı ma' lûm-ı şenâverî olmağla "Yuğadderu'l-vüs' u ve'l-vüs' u mebzulün"⁹² medlûli üzre irâde-i kerâmet-ifâde ta' alluk eden diger tevârih-i mütenevvi' aya bezl-i mağderet farîza-i zimmetimdir hemân künûz-ı gaybdan füyûzât-ı İlâhiyye sünûh eyleye âmin kaldı ki Zağra-i 'Atikde iken kinedârân-ı kavm-i ma' hüdun müte' allikâtdan bir kaç eşğâş ma' lûm-ı 'âlem oldığı üzre Şahin Giray intikâmını aHz dâ' iyesiyle

⁹⁰ Metinde boş bırakılmış.

⁹¹ Yüz üstü sürünerek.

⁹² "Güç ve imkân nispetinde [sorumluluk] takdir edilir, imkân da geniştir."

kuşca cānuma sū'-i kaşd ile maḥkemeye hücum u taḥrîk-i aḳrabāsına beni mā-melekimi ğāret ve maşībımı hebā-zede-i heder ü ḥaşāret eylediklerinde egerçi taḥlîş-ı cān-ı nā-tüvān zımnında ḥafiyeten ordu-yı hümāyün ricāline ve sā'ire ba'zı şefkat-engîz ve ḥuşemāmızın ḥāllerini bast ederek laṭife-āmîz cān acısıyla envā'-ı taḥrîrāt ve ba'zı muḍḥikāt isāre ve birer taḳrîb itāre olunmuşidi lākin ser-ḳaleminden yazılmış olmağla tesvîdleri nā-būd ve nüşhaları ğayr-i mevcüddur ḥattā ol vaḳitde mübārek rikāb-ı müstetāba taḳdîm olunmağičün Münîf merḥūmun taḥmîs-i Nef'î-meymenesine nazîre vü dil-pesinde (176a) kırk elli beyit bir kaşide inşād olup bu tarafda oğlum bendelerine irsāl olunmuşiken rikāb-ı müstetābı ta'cizden ihtirāzen ve te'eddüben taḳdîm etmek müyesser olmamış kaşide-i mezbūreniñ şikāyet maḥallinde

Şoydı delkî gibi Eski Zağra ḥalkı beni
Çıkarıp postum edince yaḳamı böyle dü nîm

Kîne-i ḳavm-i Hülāgü düşürüp mehlekeye
Etdiler şüret-i tasmîm ü helākim tasmîm

Şayd-ı Şāḥîn Girāya nice kıydıñ diyerek
O çakır pençeliler gördi baña ḳayd-ı 'azîm

beytleri mişillü letāyifden 'ibāret ba'zı ebyāt daḥi derc olunmuşidi ekşeriyā münşe'ât-ı ḥaḳîrāne ser-ḳaleminden zuhūr etmekle hezl degil ğayrileriniñ şüreti daḥi ekşeriyā nā-mazbūt oldığı ma'lûm-ı vālaları buyurulduğda tekrār emr ü su'āl buyurılır ise nüşhaları nā-mevcüd oldığını ḥaḳîmāne iblāğa himmet buyurmaları mütevaḳkadır. Şenākār-ı bî-merā Vehbî.

Sonuç

Şairliği ile ön plana çıkan Sünbülzâde Vehbî, aynı zamanda usta bir münşidir. *Münşeât*'i bir yangında yok olan Vehbî'nin bugün için elimizde on iki mektubu bulunmaktadır. Çoğu sanatlı bir dil ve üslupla yazılan bu mektuplar “teşekkür, tebrik, istekte bulunma, sıkıntılar dile getirme” amacıyla kaleme alınmıştır. Vehbî'nin resmî, ğayr-ı resmî ve edebî meseleler dolayısıyla kaleme aldığı sınırlı sayıdaki bu mektuplara baktığımızda Vehbî'nin yaşamış olduğu maddi ve manevi sıkıntılara, dönemin siyasi ve sosyal hayatına, edebî anlamdaki fikir teatilerine şahit oluruz. İletilmek istenen duygu ve düşünce, muhatabın konumuna göre bazen açık ve öz olarak bazen de söz sanatları ve terkiplerle kurulu uzun cümleler ve manzum parçalarla yoğrularak girift bir biçimde verilmiştir. Yine bazı mektuplar yalın ve resmî bir üslupla yazılmışken bazı mektuplar da nükteli ve şiirsel bir üslupla kaleme alınmıştır. Arapça ve Farsçaya hâkim olan Vehbî, pek çok yerde Türkçe manzume/manzum parçaların yanında Arapça ve Farsça ibarelere ve manzum parçalara da yer vererek canlı ve etkileyici bir anlatım ortaya koymuştur.

Kaynakça

- Akün, Ö. F.(1993). 'Sünbül-zâde Vehbî'. *İslâm Ansiklopedisi* (C.XI). İstanbul: MEB Yayınevi.
Banarlı, N. S.(1983). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi. C. II*. İstanbul: MEB Yay.
Beyzadeoğlu, S. A. (1993). *Sünbülzâde Vehbî*. İstanbul: İklim Yayınları.
Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*. 29. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

- el-Hac Sahaf Hacı Nuri (nşr.) (1284/1868). *Münşeât-ı azîziye fi Âsâr-ı Osmaniye*. (İstanbul: Vezir Hanı Matbaası).
- El-Meydâni (2010). *Mecma'u'l-emsâl*. C.1-C.2. Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Gültekin, H. (2015). *Türk Edebiyatında İnşâ*. Ankara: AKMB Yayınları.
- Hafız-ı Şirazi (1985). *Divan* (Çev. A. Gölpinarlı). İstanbul: Milli Eğitim Yayınevi.
- Hariri (1986). *Makamat*, (Çev. S. Sevsevil). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kuru, S. S. (2010). *Sünbülzâde Vehbî*. İstanbul: DİA (C.38). İstanbul: MEB Yayınevi.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmânî*. (hzl. Nuri Akbayar). (C.5). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Mütercim Asım Efendi (2014). *Kâmûsu'l-muhît Tercümesi* (C.VI). (Haz. M. Koç; E Tanrıverdi). İstanbul: Yazma Eserler Kurumu Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C.III. İstanbul: MEB Yayınevi.
- Refik Tevfik (1281/1865). *Letâif-i İnşâ* C.I. (İstanbul: Tercümân-ı Ahvâl Matbaası).
- Refik Tevfik (1282/1866). *Letâif-i İnşâ* C.II. (İstanbul: Tasvir-i Efkâr Matbaası).
- Sa'dî-yi Şirâzî (2015). *Gülîstan*. (Çev. M. Kanar). İstanbul: Şule Yayınları.
- Sünbülzâde Vehbî Divanı. (hzl. Ahmet Yenikale). e-kitap.kulturturizm.gov.tr. (<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10651,sunbul-zade-vehbipdf.pdf?0>). (E.T. 03.12.2017.)
- Sünbülzâde Vehbî, *Divan*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi. Türkçe Yazmalar. nr. 433.
- Yenikale, A. (2012). *Sünbül-zâde Vehbî Divânı*. Kahramanmaraş: Ukde Yayınevi.